

4

TEMA B: Utvikling og bruk av områdets bygninger og konstruksjoner

4.1 KULTURHISTORISKE VERDIER

Viktige elementer i produksjonslinjen på smelteverket er fremdeles bevart og intakt: Ovner, heiser, maskiner. Disse autentiske elementene vil kreve spesielle hensyn ved tilpasning til ny bruk. Det er krevende å få bygningsmassen opp på dagens nivå, og i mange tilfeller vil det være praktisk umulig. Et gjennomførbarhetsstudie (feasibilitystudy) vil derfor være del av en samlet businesscase for området, hvor vurdering av funksjoner og innhold, pris for den økonomiske verdien av byggene, tilretteleggingsnivå osv. vil være helt nødvendige parametre som skal fastsettes. I spredningen mellom det basalt nødvendige og det eksepsjonelle skal det tas en lang rekke grunnleggende vurderinger, tilvalg og fravalg, og i disse vurderingene vil en sterk visjon for områdets framtid være til stor hjelp. Eksempelvis kunne en etappevis omdanning, med bevisst bruk av midlertidige, foranderlige og økonomisk overkommelige tiltak, være med på å kick-starte området i en oppstartfase og på den måten være med på å sette transformasjonsprosessen godt igang fra starten av.

De kulturhistoriske verdiene som er representert på den tidligere smelteverkstomten sentralt i Odda by er svært store. De kulturhistoriske verdiene i Odda har vært vurdert som internasjonale og Odda og Tyssedal har stått på Riksantikvarens tentative liste sammen med Notodden og Rjukan som kandidater til teknisk industriell verdensarv siden 2009. Områdets- og strukturenes karakter er imidlertid av en type som kan være vanskelig å oppfatte som bevaringsverdig i forhold til tradisjonelle vernekriterier. Konflikten rundt verneprosessen har derfor vært betydelig, spesielt i lokalsamfunnet.

Den bygningsmessige kulturverdi
Området består av bygg fra den første etableringen av industri i Odda på begynnelsen av 1900-tallet til nye bygg fra 1990-tallet. Byggenes karakter og verneverdi varierer, men til sammen utgjør de et miljø som forteller en lang og betydningsfull industrihistorie.

For å bevare både de betydningsfulle enkeltbyggene og det spesielle industrimiljøet, samtidig som man legger til rette for utvikling og vekst i Oddas bysentrum, er det avgjørende å finne en ny

funksjon for området og finne en egnet ny bruk av bygningene på området. Denne må imidlertid ikke forringe den kulturhistoriske verdien. Samtidig ønsker man å integrere industritomten med resten av bystrukturen uten at smelteverkstomten mister sin identitet som industrimiljø. Utfordringen er å la bygningenes spesielle historie og karakter gi området den identitet og særegenhet som kan gjøre Odda unik og attraktiv i et lokalt, regionalt, nasjonalt og internasjonalt perspektiv.

Områdets kulturhistoriske verdi

I forbindelse med nominasjonsprosessen for verdensarv er det forsøkt å formulere stedets unike universelle verdi (OUV). Denne baserer seg både på stedets historie, stedets funksjon og dets betydning, både nasjonalt og internasjonalt. Sammen med objektene grad av autentisitet eller ekthet, og stedets helhet eller sammenheng, danner den universelle verdien grunnlaget for opptak på verdensarvlisten.

En rekke bygg er fredet etter kulturminneloven og har strenge vernekrav, andre bygg er vernet gjennom plan og bygningsloven og har kun vernebestemmelser knyttet til eksteriøret. Flere bygg har intet formelt vern, men må likevel sees på som verneverdige. Mange bygg på området er allerede revet, noe som får de gjenværende byggene til å få større betydning i forhold til å bevare det sammensatte bygningsmiljøet med lang kulturhistorisk tidsdybde. Sentralt i forståelsen av produksjonslinjen står de fire fredete strukturene: Cyanamiden, Ovn III med tilhørende ovnshus, Importkai og taubane og Skalltaket.

I fredningsdokumentets formålsbeskrivelse ser vi at smelteverkstomtens verdi først og fremst knytter seg til selve prosessen fra råstoff til ferdig produkt, - de teknologihistoriske verdiene. Ovnene og produksjonsutstyret står derfor som sentrale elementer i fredningen. Vernebyggene rundt det teknologiske utstyret er imidlertid også del av fredningen og står som eksempler på de arkitekturhistoriske verdiene knyttet til industrihistorien, samtidig som de monumentale byggene er viktige for den visuelle effekten på resten av bybildet.

Fredningens handlingsrom

Riksantikvaren fredet i 2011 er rekke av de bevaringsverdige bygningene på den tidligere smelteverkstomten i Odda etter Kulturminnelovens § 15 jmf § 22. Dette innebærer en streng forvaltning av flere av de sentrale byggene på området. Det er imidlertid kun selve byggene som er fredet og ikke området som helhet. Dette gir en større fleksibilitet i forhold til utnyttelse av rommet mellom byggene.

I følge fredningsbestemmelsene er det ikke lov å rive, skade, fjerne eller endre hverken selve byggene med fasader, eller de faste tekniske installasjonene. I Bestemmelsenes punkt 3 gis det likevel en mulighet for å tilpasse noen av de meste sentrale byggene til ny bruk:

«Det er ikke tillate å byggje om konstruksjonane eller eksteriøret og interiøret til bygga. (Unnateke frå dette er eventuelle tilbakeføringer, jf punkt 6). I siloen på importkaia, Skaltaket, Trefaseomn 3, Cyanamiden og Lindehuset er det likevel høve til å gjere tilpassingar til ny bruk, så framt dette ikkje i vesnetlig grad reduserer kunnskapsverdiane og tek omsyn til opplevingsverdiane.»

Gjenbruk av bygningene gjøres spesielt utfordrende ved at store deler av maskineri, ovner og tilhørende teknisk utstyr også er fredet og ikke kan tas bort.

Det åpnes likevel for endringer som kan gjøre det mulig å bruke bygget på en ny måte, så lenge det ikke går vesentlig ut over byggets opprinnelige kvaliteter og lesbarheten av byggets opprinnelige funksjon. Bygget må også bevare sitt opprinnelige uttrykk eller atmosfære eller muligheten for å oppleve denne. Det vil si at byggene ikke bør endres vesentlig i materiale, form og karakter som åpenhet/lukkethet osv.

Lindehuset er allerede under utvikling og har funnet sin nye form innenfor fredningens rammer, mens Importkaia med tilhørende transportanlegg, Skalltaket, Ovn III og Cyanamiden med råcyanamidsiloen trenger å rustes opp og fremheves og eventuelt få en ny funksjon som kan være med på å revitalisere både området og Odda kommune.

Ovn III og den delen av Cyanamidkomplekset som inneholder de 325 Frank Caro ovnene fremstår som spesielt verdifulle og sårbare. Her bør det gjøres minst mulig inngrep og det er vanskelig å tenke seg en helt ny bruk av disse strukturene. Her bør kun en enkel opprydding og tilrettelegging for visning av de autentiske ovnene finne sted.

I Ovn III kan man se for seg en tilbakeføring av 1.etasje der tappingen av karbiden fant sted, det vil si en åpning av fasaden slik den var opprinnelig. Kanskje kan man se for seg glassvegger som beskytter ovnen og interiøret samtidig som denne delen av prosessen blir synliggjort. Ellers bør fasadene på vernebygget i størst mulig grad bevares slik de er. I den grad ovnen skal oppleves innenfra er det et poeng å bevare det lukkede uttrykket.

De sentrale delene av Cyanamiden, det vil si bygg 106 og 107 med de 325 Frank Caro ovnene, bør beskyttes og bevares slik de står i dag kun med få reparasjoner og tilrettelegging for visning. Det spesielle sagtaket med åpninger for å sikre god utlufting av varmen fra ovnene, er også viktig for forståelsen og opplevelsen av bygget.

De fredede rommene rundt selve ovnene er mer fleksible for ny bruk. Skinneganger i gulvet som forteller om produksjonens logikk bør restaureres og gjøres synlig. Råcyanamidsiloen er et massivt bygg med en karakteristisk fasade. Eksteriørmessig bør det ikke gjøres irreversible inngrep – eller inngrep som endrer siloens lukkede, monumentale fasade. Innvendig er den tom og vil kunne tåle inngrep i konstruksjonen.

Unikke betonstruksjoner ved Skalltaket/ Råstofflageret

4

TEMA B: Utvikling og bruk av områdets bygninger og konstruksjoner

Skalltaket, hvor lagring av råstoffer fant sted, er viktig både visuelt og funksjonelt for forståelsen av anleggets logistikk. Det er viktig at strukturens åpenhet blir bevart i størst mulig grad, men det er likevel robust og kan tåle noen endringer så lenge dette ikke går på bekostning av det tekniske utstyret. Tilhørende gjenværende døgnsiloeer bør bevares. Knuse og omlastningsstasjonen (bygg 55 og 56) er i stor grad autentiske og bør ikke underlegges store endringer. Det er vanskelig å se for seg en tilpasset ny bruk av disse særegne rommene.

Silo og taubanemaskineri på Importkaia og tilhørende taubanebukker er også sentrale for forståelsen av anlegget som helhet. Maskineri og taubanen bør restaureres og gjøres synlig for publikum. Innvendig fredet maskineri gjør gjenbruk av lokalene vanskelig. Tilstøtende strukturer som ikke er fredet kan utnyttes på en mer funksjonell måte. Kaianlegget bør rustes opp og tilrettelegges for bruk.

Mulighetsstudiens konsekvenser for kulturminneverdiene i området

Felles for de ulike scenariene i mulighetsstudien er at de fredete strukturene Ovn III og Cyanamiden i veldig liten grad tenkes utnyttet. Disse byggene med tilhørende produksjonsutstyr og ovner er spesielt verdifulle og sårbare og må få en liten grad av utnytting og en nøye gjennomtenkt tilpasning av eventuelle tilbygg både eksterne og interne. Man tenker seg likevel en mulig tilgang og åpenhet til byggene slik at publikum kan få innsyn i den tidligere produksjonen. I Ovn III ser man for seg å tilrettelegge for et visningscenter på sikt. 1.etasje der tappingen av karbiden fant sted kan man se for seg åpnet opp med glassvegger for å synliggjøre denne delen av prosessen. Ellers bør fasadene på vernebygget i størst mulig grad bevares slik de er. I den grad ovnen skal oppleves innenfra er det et poeng å bevare det lukkede uttrykket. Eventuelle servicefunksjoner bør legges i nye tilstøtende strukturer som tar opp i seg tidligere ovnsstrukturer, slik det er tenkt i scenarie 1 og 3. De sentrale delene av Cyanamiden, det vil si bygg 106 og 107 med de 325 Frank Caro ovnene, tenker man seg også mer eller mindre urørte, gjerne med en innbygging eller avgrensning som gjør tilgangen begrenset. Bruken ellers tenker man seg som

et ute/inne klima for ikke å endre den spesielle takkonstruksjonen med åpen utlufting som var nødvendig på grunn av varmen fra ovnene. Man kan eventuelt bygge innvendige bokser for å kunne ha varmere soner.

Utfordringene knyttet til bygg 109 er ikke helt løst i forslagene. Her trengs ytterligere avklaringer på hvilke deler av det innvendige maskineriet som er fredet og hvordan dette bygget forholder seg til de omkringliggende nyere byggene som er foreslått revet i scenariene 2 og 3. Råcyanamid siloen (bygg 113) framstår som et signalbygg spesielt mot Odda sentrum og mot havnen. Dette bygget kan man se for seg kan romme en aktivitetshall for isklating. Dette vil innebære innvendige tilpasninger men lite endringer i eksteriøret.

Skalltaket med sin imponerende størrelse ligger nå åpen og veldig synlig inne på den sørlige delen av smelteverkstomten. Tidligere lå den i stor grad gjemt bak de massive strukturene til Ovn I og Ovn II sett fra bysiden. Skalltaket er allerede tatt i bruk som et areal for sammenkomster og ulike fysiske aktiviteter. Mulighetsstudien viderefører dette prinsippet med åpent og fleksibelt flerbruksareal, men det kan også åpnes for at deler av bygget kan utnyttes mer kommersielt. Dette fordrer at man finner en metode for å lukke arealet uten å komme i konflikt med transportsystem og produksjonsutstyret oppunder taket. Lukking av arealet bør begrense seg til den sørligste tredjedelen av bygget.

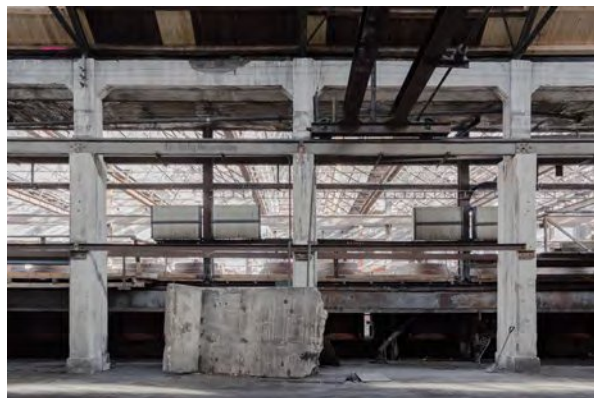
I alle tre scenariene ser man for seg en gjestehavn og et badeanlegg i tilknytning til Importkaia. Den delen av bygget som er fredet rehabiliteres og kan utnyttes som visningsområde, visning både av det eksisterende tekniske utstyret men også for kunst eller andre typer utstillinger. I mulighetsstudien er tilliggende eksisterende bygg med siloeer og lagringsplass, som ikke er fredet, foreslått bevart. Bygget med siloåpninger i taket utgjør i dag en funksjonell enhet med den fredete delen der transportbåndmaskineriet er installert. Også arkitektonisk utgjør bygget en helhet slik det ligger i dag. Den delen som ikke er fredet ser man for seg kan utnyttes til hotell med enkle overnattingsmuligheter. Om dette er realiserbart innenfor eksisterende bygningsmasse må avklares på et mer detaljert nivå.

I forslagene er det tatt hensyn til at minst mulig av eksisterende verneverdige strukturer rives. Dette gjelder blant annet byggene 101, 103 og 104. Disse byggene ligger sentralt plassert rundt Cyanamiden og vil med fordel kunne fylle behovet for mer fleksible strukturer som kan fylles med kultur- og næringsaktiviteter, samtidig som betydningsfulle arkitektoniske og historiske kvaliteter blir bevart. Portvaktbygget (bygg 2) er et bygg som har hatt en viktig og synlig funksjon de siste tiårene av virksomheten. I dette arbeidet med å se muligheter for vern og utvikling på tomten er det vurdert som et bygg som gir både atmosfære og tidsdybde i dette området og er derfor foreslått bevart i scenario 1 og 3 men kan også erstattes av evt. nybyggeri.

De ulike scenariene har i stor grad samme løsninger når det gjelder de fredete strukturene. Det som kan være ulikt mellom scenariene med ulik plassering av sentrale funksjoner og nybygg, er den visuelle opplevelsen av de verneverdige strukturene og det industrihistoriske anlegget som helhet. I de ulike forslagene i mulighetsstudien er det tatt hensyn til dette både i forhold til høyder og siktelinjer. Dette må være sentralt og bearbeides videre i planlegging og detaljering.

I utviklingen av området arbeider scenariene med innslag av ny bebyggelse i større eller mindre volumer. Enkelte steder foreslås nybyggeri og fredet byggeri sammenbygget eller i en tett romlig relasjon. Særlige forhold som statiske forhold kan vise seg å skulle avdekkes ytterligere i forbindelse med byggeri tett på eksis. strukturer – en problematikk som er velkjent i tettere bymessig kontekst samt på smelteverket i øvrig, idet området er utbygget suksessivt og ad hoc.

De romlighetene mulighetsstudiet arbeider med, er direkte inspirert av de tette byrom og bygningsmessige sammenhenger området rommer i dag. Vi vurderer at de typologier som er utviklet til områdets nye bebyggelser kan være veldig karakterfulle i tett sammenheng med området eksis. bygninger, det være seg fredede, bevaringsverdige eller blot eksisterende bygninger. De bygningene som ikke er fredet, kan med fordel utvikles tidlig i transformasjonen av området og ha karakter av katalysatorer for resten av området. Riktig løst kan nettopp disse bygningene fremover komme til at stå veldig sterke og karakterfulle.

Bygg 105 med kikk mot bygg 106. Bildet er tatt under renovring av sagtaket i april 2014. Bygg 105 foreslås anvendt til bl.a ankomstfasiliteter i forbindelse med isklatreseanter i råcyanamid siloen (bygg 113). Utover dette kan bygningen brukes til markedsfunksjon, utstilling og kulturelle arrangementer. Det foreslås å innsette en glassvegg for bedre å kunne seksjonere og styre klimaet i det store bygningskomplekset. Å skjerme rommet gir dessuten muligheter for å arbeide med lys og lydeffekter som kunstinntallasjon og del av visningscenteret.

Bygg 104 er en del av Cyanamidkomplekset og fremstår i dag ganske medtatt etter nedrivning og demontering av produksjonsutstyr. Bygningen er ikke fredet men rommer store arkitektoniske kvaliteter og bør istandsettes skånsomt med respekt for bygningens materialitet og stofflighet. Riktig forvaltet kan bygningen ha en katalysatoreffekt i utviklingen av området.

4

TEMA B: Utvikling og bruk av områdets bygninger og konstruksjoner

Fredningen tar for seg utelukkende bygninger og produksjonsutstyr. Områdets mellomrom er dermed åpne for fortolkning, herunder skala- og bearbeidningsmessig i forbindelse med områdets utvikling.

I studien har man valgt å foreslå sagtak typologien for nybygg på området. Dette for å videreføre det industrielle preget og fordi denne typen bygg kan ha den fleksibiliteten man trenger for etablering av næring i området. Andre takformer kan selvfølgelig velges ut fra omgivelser, funksjon og form, men det foreslås å bruke sagtak formen i stor grad.

En viktig konsekvens av mulighetsstudien er forslagene til umiddelbare tiltak som kan iverksettes uten store investeringer og planlegging. Dette vil kunne sette i gang positive prosesser. Dette er et viktig poeng i forhold til verneaspektet. Kulturhistoriske strukturer blir ryddet og framhevet på en positiv måte noe som vil påvirke folks oppfatning av strukturene og området som helhet.

Hele smelteverket har nasjonal og internasjonal interesse som kulturminne. Flere av byggene er fredet etter kulturminneloven og store deler av industriområdet er regulert til spesialområde bevaring etter plan og bygningsloven. Utover den kulturminnefaglige vurderingen av anlegget har Smelteverket hatt stor betydning for utforming av Oddas lokale identitet og folks følelse av tilhørighet.

Utfordringen blir å fylle området og de ulike byggene med aktiviteter som klarer å kombinere ny bruk med bevaring av de spesielle verneverdiene som er knyttet til stedet og bygningsmassen. De store kulturhistoriske verdiene er knyttet både til bygningene, det innvendige utstyret, bystrukturen og transportsystemet som knytter Odda til resten av verden. Ikke minst vil bevaring av områdets integritet, dets helhet og sammensatthet, kunne bli en utfordring. Framheving av Oddas verdighet som industrisamfunn med de ulike funksjonene knyttet til dette, blir viktig i prosjektet.

Odda-området er fremdeles preget av levende industri, og dette gir en viktig ramme for opplevelsen og bevaringen av Odda smelteverk og industrihistorien. Forbindelsen til Tyssedal med kraftverket som var en forutsetning for framveksten av industrien i Odda vil være et viktig element

å bygge videre på. Besøkscenterets oppgave vil således være formidling av fredet og nåværende industri, samt øvrige attraksjoner i området.

Kulturarvens nåværende og fortsatt tydelige tilstedeværelse og hindringer, i form av fredninger og utpekte bevaringsverdige bygninger, ser vi som en viktig motstand for den videre utvikling, forstått på et positivt vis. Fredningen tvinger oss til til å være kreative og nytenkende, og denne dynamikk kan skape uventede og fornyende resultater.

Arbeidsgruppene i arbeid med rådgivergruppen

4.2 ARBEIDSGRUPPENES INNSPILL:

Arbeidsgruppe 1: Bygning 105-9, 113 – Cyanamidekomplekset.

Arbeidsgruppen ønsker at mulighetsstudien skal omfatte:

Analyse av mulig handelsaktivitet/næringsaktivitet i området. Tilrettelegge bygget for annen næringsvirksomhet og aktivitetspark. Vurdere aktiviteter for barn, unge: skatepark, klatrevegger, aktivitetshall m.m. området oppå cyanamideovnene vurderes som visningsområde.

Arbeidsgruppe 2: Bygning 70 - Ovn III:

Arbeidsgruppen ønsker at mulighetsstudien skal omfatte:

Ovn 3 med tilhørende ovnshus blir et visningssenter for smelteverkshistorien i Odda, Norge og i verden.

Ovn 3 med tilhørende ovnshus blir satt i stand mest mulig autentisk slik det var når det var i produksjon med tappemaskiner, digler, kontrollrom m.v.

Heisen bør settes i stand og på toppen blir det tilrettelagt for Oddas nye utsiktstårn, møteplass, serveringssted m.v.

det blir vurdert større areal til Vitensenter i tilknytning til Ovn 3

Det blir vurdert lokaliteter til ulike undervisningsformål, bl.a. høgskole i tilknytning til Ovn 3

At Smelteverkets historie og utvikling presenteres i modellform

Rett sør for Ovn 3 blir det vurdert et nasjonalt senter for industriarv og gjenstandsmagasin for kraftbransjen og prosessindustrien.

Arbeidsgruppe 3: Bygning 9 - Importkaia:

Arbeidsgruppen ønsker at mulighetsstudien skal omfatte:

Småbåthavn inkl. noe vinteropplag

Park på søndre neset med gangbroadkomst fra Almerket. Grøntområde mot eksis. boliger.

Parkering. Fri off. tilgang til kaiområdet og elvebredden.

Gjenbruk av eksis. bygninger: lagring av småbåter/ veteranbil og båtverksted og utstilling.

Leilighetskompleks på toppen (alternativt tak over), liten kafé ved endestasjonen til taubanen.

Arbeidsgruppe 4: Bygning 54 - Skalltaket:

Arbeidsgruppen ønsker at mulighetsstudien skal omfatte:

Badeland

Hotell

Barnehage

Scene med tilhørende utstyr for festivaler, konserter m.m.

Ulike idrettsaktiviteter som BMX, skatepark, kunstis m.fl.

kommersielle tiltak, f.eks. kjøpesenter ved

Røldalsvegen, mens barnene driver med aktiviteter under Skalltaket.

4

TEMA B: Utvikling og bruk av områdets bygninger og konstruksjoner

4.3 RÅDGIVERGRUPPENS FORSLAG TIL FUNKSJONER OG BRUK:

Bygning 09 - Importkaia, inkl. bygn. 05:

Dette helt spesielle hjørnet i byen, hvor utsikten over Sørfjorden og kontakten til vannet er spesielt spektakulært.

Som del av den tidlige fase i scenario 0, foreslår vi, i tråd med arbeidsgruppe 3, å anlegge gjestehavn som en del av Importkaias havnebrygge og basseng.

Bygning 09 er fredet og anvendelsen av bygningen er derfor veldig begrenset pga. utstyr. Taubanen fyller mye i bygningen og er i tillegg fredet. Vi vurderer, at det i høyere grad handler om å etablere et offentlig sted i byen, som arbeidsgruppen også er inne på, hvor rekreasjon i grønne og blå rom spiller hovedrollen.

Bygning 5 på Importkaia er ikke fredet men stadig en interessant romlig og bygningsmessig del av anlegget og rommer muligheter for aktiviteter og funksjoner som periodisk kan innta bygning 09. Bygning 05 vil kunne huse enkle fasiliteter til bruk for gjestehavnen, som bad og toalettfasiliteter, ute- og anretningskjøkken osv. Som en ekstra funksjon som skal gjøre området interessant for byens innbyggere og besøkende foreslår vi å anlegge et fjordbad og et hotell. Dette er funksjoner som fint kan spille sammen med gjestehavnen og understøtte den investering området krever. Dessuten er funksjonene med til å orientere byen mot området, idet det er "noe å komme for".

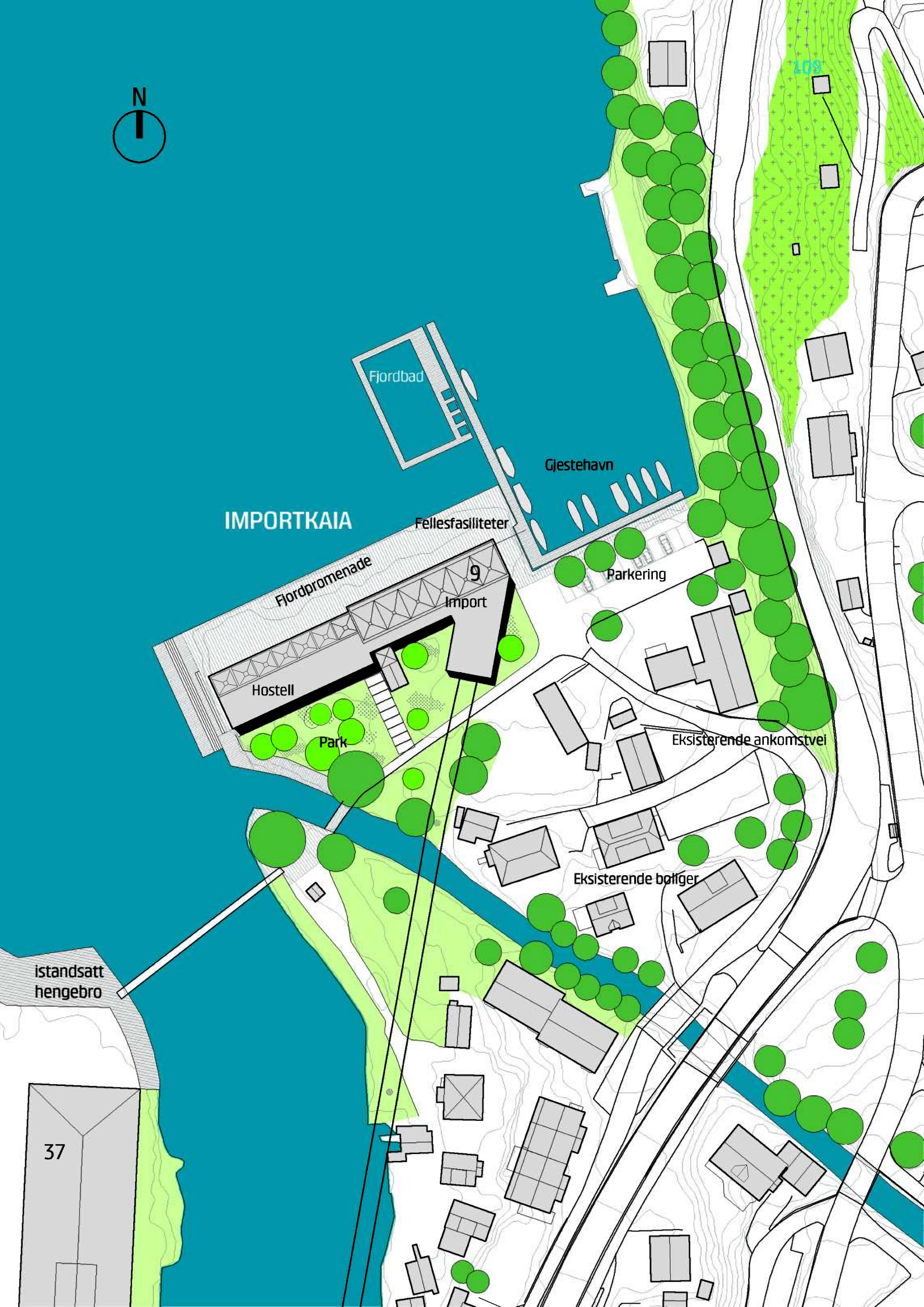
Illustrasjonsplan Importkaia
1:1000

Utsikt fra Almerket/ Eksportkaia mot Importkaia på andre siden av Opos utløp. Stedet er et helt spesielt hjørne av byen hvor offentligheten i dag ikke har adgang - fremover skal området utvikles med offentlige funksjoner og byen inviteres innenfor.

Utsikt fra taket av bygg 09 mot Øst/ Tyssedalsvegen. Taket står i forbindelse med taket på bygg 05 som samlet kan utgjøre en helt utrolig takterrasse med fine kikk utover byen og Sørfjorden.

IMPORTKAIA

Fjordbad

Gjestehavn

Fellesfasiliteter

Fjordpromenade

9
Import

Parkering

Hostell

Park

Eksisterende ankomstvei

Eksisterende boliger

istandsatt
hengebro

37

109

4

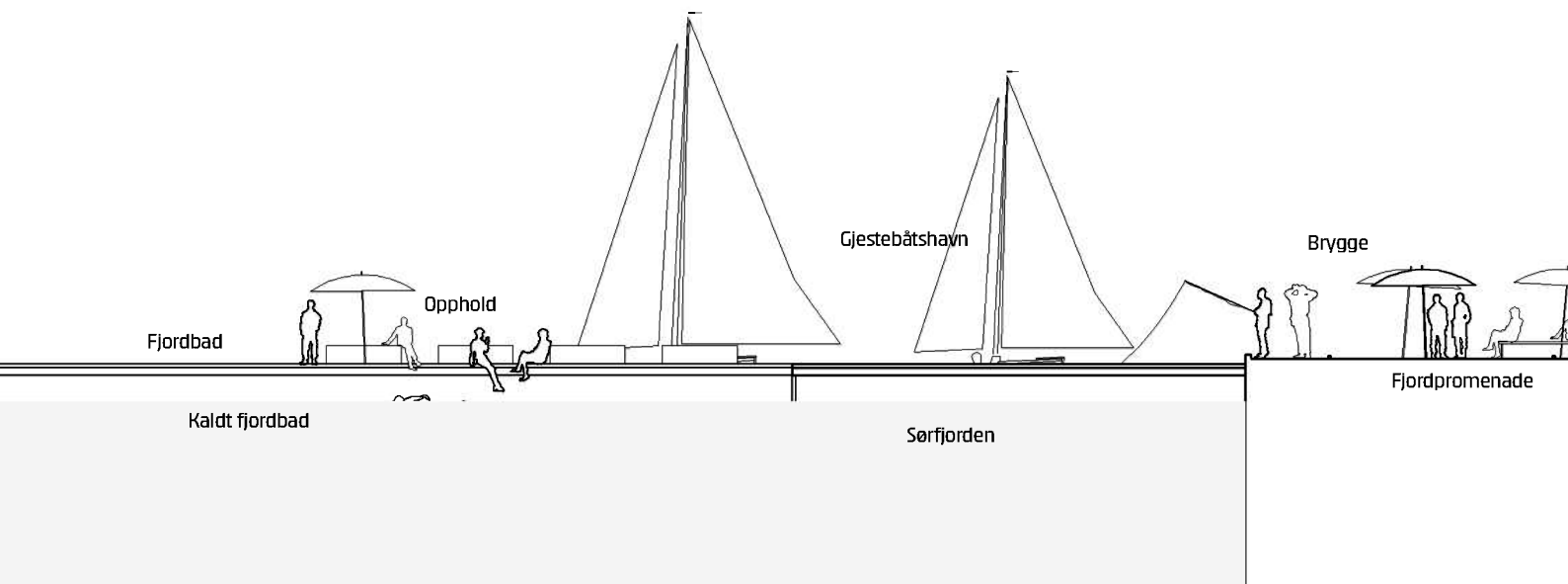
TEMA B: Utvikling og bruk av områdets bygninger og konstruksjoner

Arbeidsgruppens forslag med veteranbil-og båtverksted er fint og riktig sett i forhold til en midlertidig funksjon, som ikke krever omfattende istandsettelse. Vi vurderer dog, at funksjonen ikke har potensiale til å generere et tilstrekkelig sterkt målpounkt for resten av byen, og utover det vil beslaglegge et meget fint hjørne av byen. Samme vurdering har vi av forslaget om et leilighetskompleks, som vi mener vil privatisere området unødvendig. Alternativt foreslår vi et hotell som et særlig tilbud til områdets ekstremsportsturister og alternativ til mere tradisjonelle overnattingsmuligheter.

Øvrige funksjoner i området kan være arbeidsgruppens forslag om en liten kafé og kiosk. Det vil underbygge den nødvendige service som gjestehavn og hotell krever. Om sommeren og ved særlige arrangementer kan kaféen utvides til deler av bryggearealet og den fredede bygning 09 hvor servering og arrangementer i de karakteristiske lokaler kan avvikles karakterfullt. Utover dette kan en del av taket anvendes som byens flotteste takterrasse - bedre utsikt finnes neppe i Odda.

Arbeidet med Importkaia peker på en ekstensiv utnyttelse av området, primært til offentlige funksjoner. Gjstehavn, fjordbad og hotell/ minihotell er mindre investeringer, som i kombinasjon med hverandre kan ha en stor effekt på utvikling av området og være økonomisk realiserbart. Enkle grunnleggende fasiliteter kan servicere området og vil naturlig være mer brukt i sommerhalvåret.

Hostellet kan utformes mer eller mindre ambisiøst i hele bygning 5 eller mere komprimert i prefabrickerte "boenheter". Funksjonen henvender seg primært til besøkende som ønsker et alternativ til en mere tradisjonell hotellfunksjon.

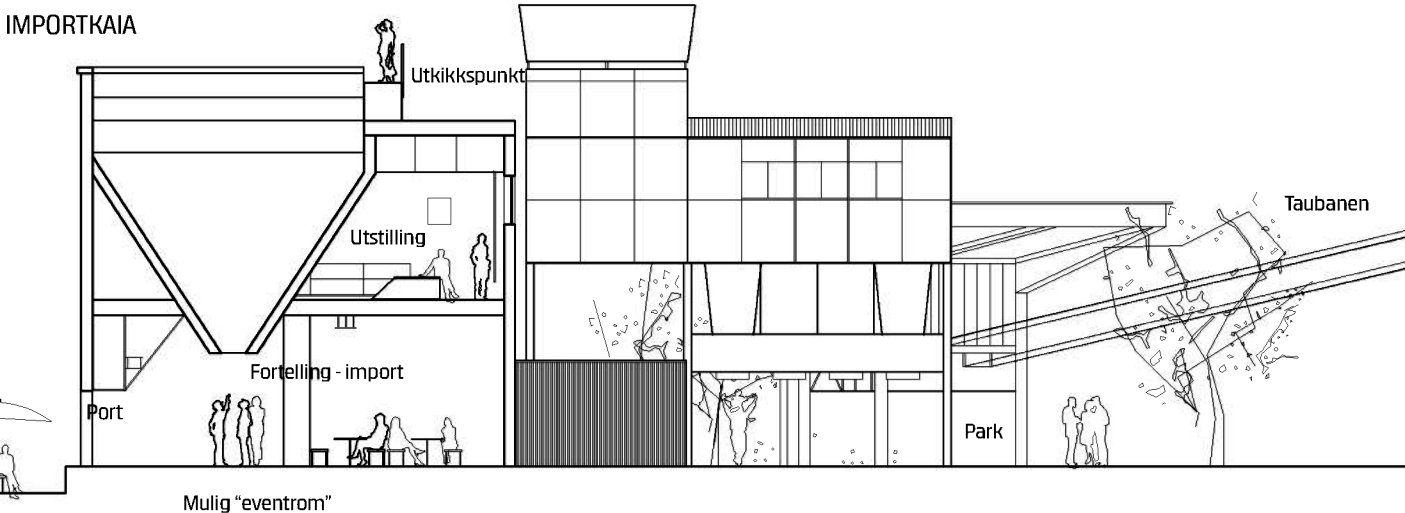

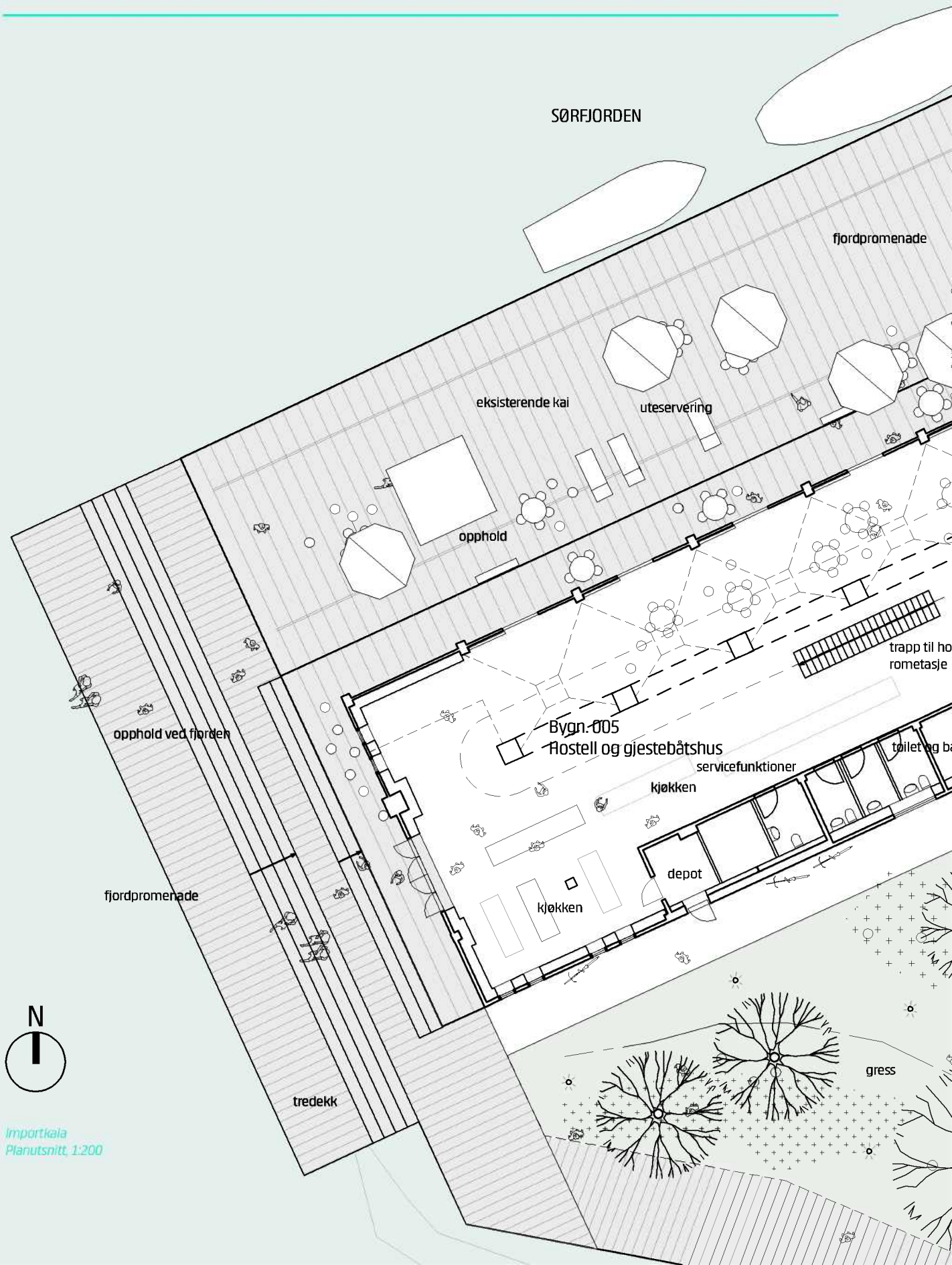
Utsikt fra taket på bygg 05 mot Almerket. Den fine hengebroen foreslås bevart og renovert som en del av strandpromenadens videreføring fra Torget ved turistinformasjonen og videre til Importkaia.

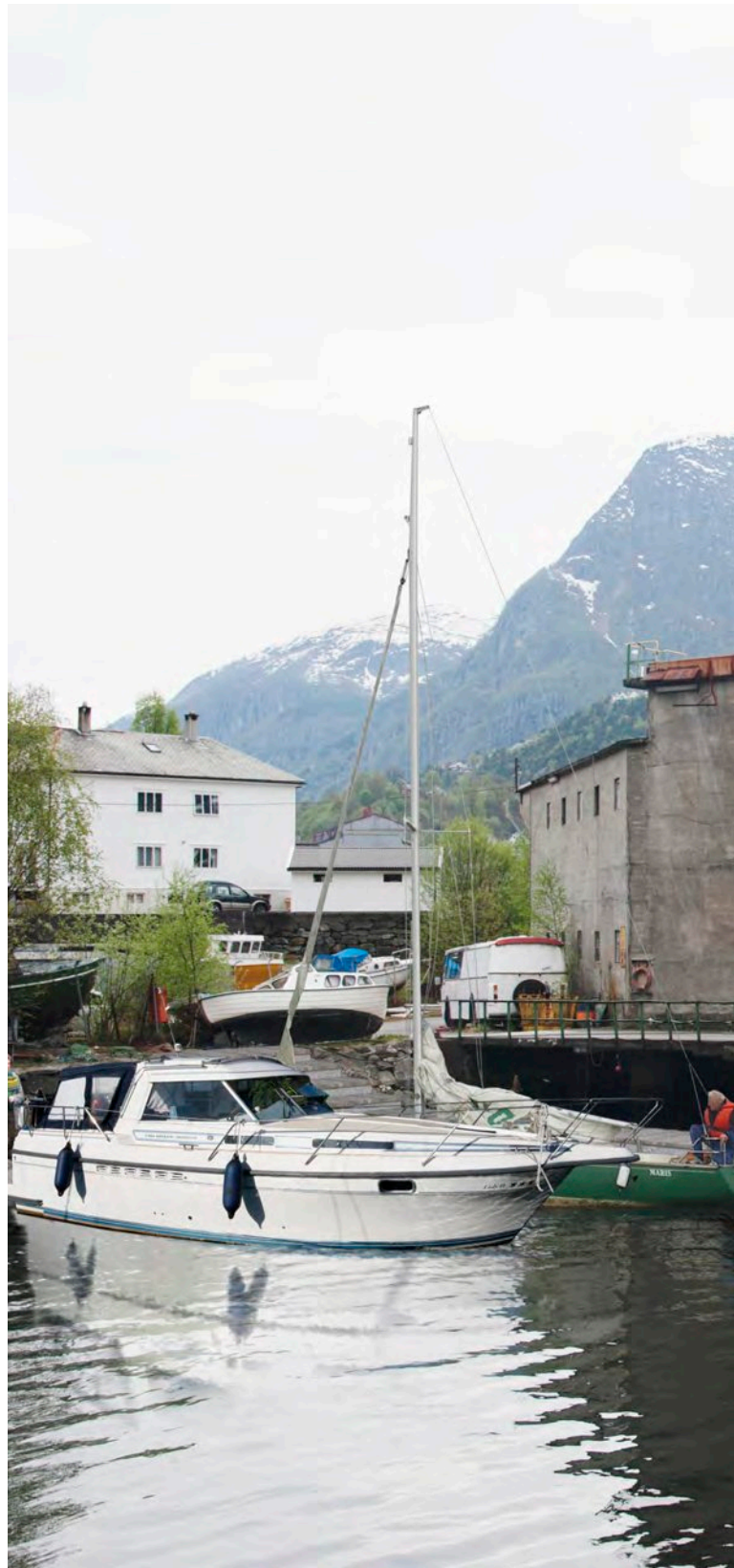
Kikk gjennom bygg 05. Skånsomt istandsatt kan bygningen danne ramme om servicefasiliteter til fjordbad og gjestehavn samt inngå i hotell/ minihotell funksjoner.

Snitt, Importkaia 1:200

Kikk mod bygg 09 og 05. Skånsomt istandsatt kan bygningen danne ramme om servicefasiliteter til nytt fjordbad og gjestebåtshavn samt inngå i nytt hotell/ minihotell funksjoner. På taket av bygg. 05 foreslås en offentlig takterasse.

4

TEMA B: Utvikling og bruk av områdets bygninger og konstruksjoner

Bygning 12, 13 - Taubane og Vernebru:

Taubane og Vernebru er viktige elementer i forståelsen av smelteverkets sammenheng, logistikk og produksjonsprosesser. Samtidig er anlegget kanskje et av de mest spesialiserte og optimerte og derfor vanskelig å utnytte til nye funksjoner.

Anlegget vitner om hvordan råstoffer ble kjørt med båt til Odda, omlastet ved importkaia og flyttet ca 800m til oppbevaring under skalltaket. Anlegget utgjør i dag en rett linje mellom importkaia og råstofflageret, som man passerer når elven Opo krysses. Her er Vernebrua (bygning 12) også et viktig anlegg, som nærmest har karakter av byport ved ankomsten til Odda fra nord og øst.

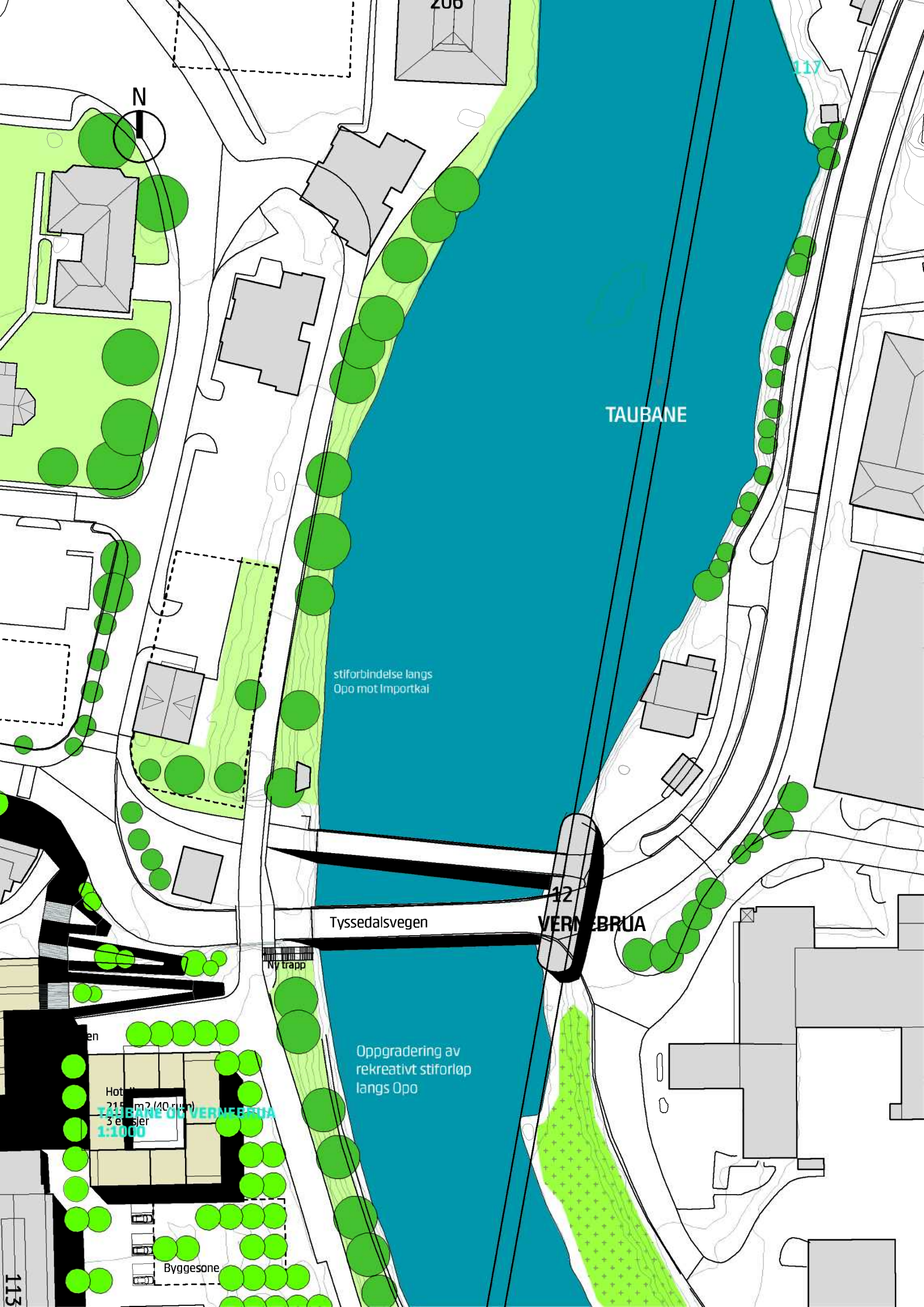
Som ved Importkaia mener vi, at en fremtidig utnyttelse primært handler om å skape et sted eller en begivenhet omkring anlegget. Vernebrua står som et fint og karakterfullt bygningsanlegg omgitt av bygninger og anlegg knyttet til transport og logistikk uten samme fine kvalitet. To tankstasjoner, et bilverksted, en bilforhandler og jernvarehandel preger området og etterlater Vernebruområdet fragmentert og tilfeldig.

Et karakteristisk trekk ved Vernebrua er de selvgrodde bjørketrærne på taket. De skal av frednings- og bevaringshensyn dessverre fjernes da de ellers langsomt vil ødelegge konstruksjonen.

Vi vil foreslå at det rundt Vernebrua jobbes med å forsterke den eksisterende beplantning. Trærne kan i prinsippet flyttes fra taket og gjenbrukes i en ny og karakteristisk beplantning av området, så bygningene rundt trer mer i bakgrunnen. Utover dette kan det jobbes med karakteren til fotgjengerbroen i form av belegging, opphold, og bevegelsen under Vernebrua og taubanen ut over elvens brusende vann.

Taubanen og Vernebrua foreslår vi lyssettes med en stemningskapende og karaktergivende belysning, som f.eks kan ta avsett i tidligere funksjon ved å lysmessig "få taubanen til å kjøre igjen". "Byporten" kan belysningsmessig utfoldes og iscenesettes ytterligere. Oppholdsmuligheter under Vernebrua og på fotgjengerbroen vil i tillegg være med til å markere stedet som et helt spesielt sted eller begivenhet.

Om taubanen må kjøres innimellom i forbindelse med visning av anlegget og de prosesser som var en del av anleggets logikk må undersøkes mer fokusert, også i forhold til vedlikehold av stålvaier og spil.

N

200

117

TAUBANE

stiforbindelse langs
Opo mot Importkal

Tyssedalsvegen

12

VERNEBRUA

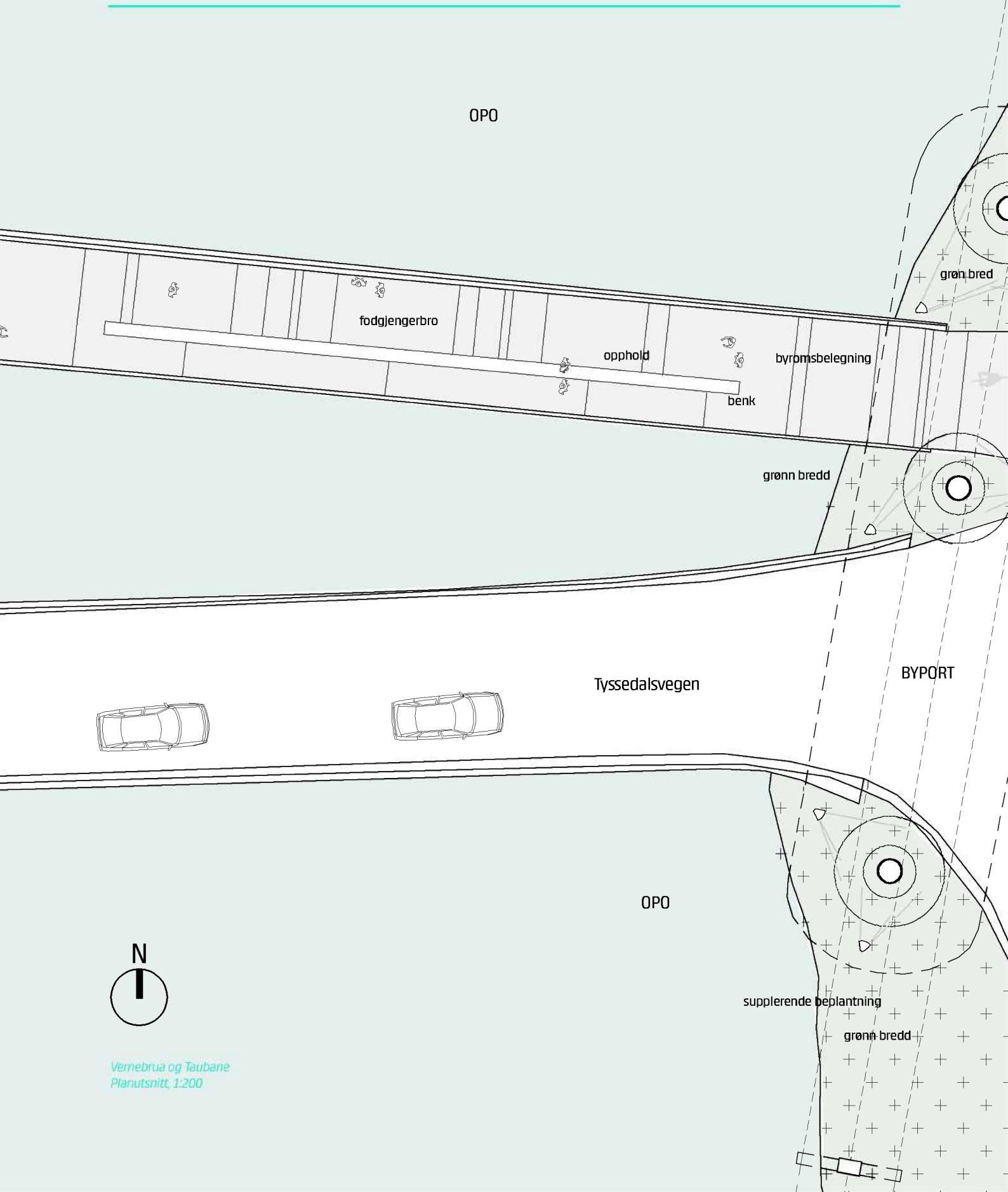
Ny trapp

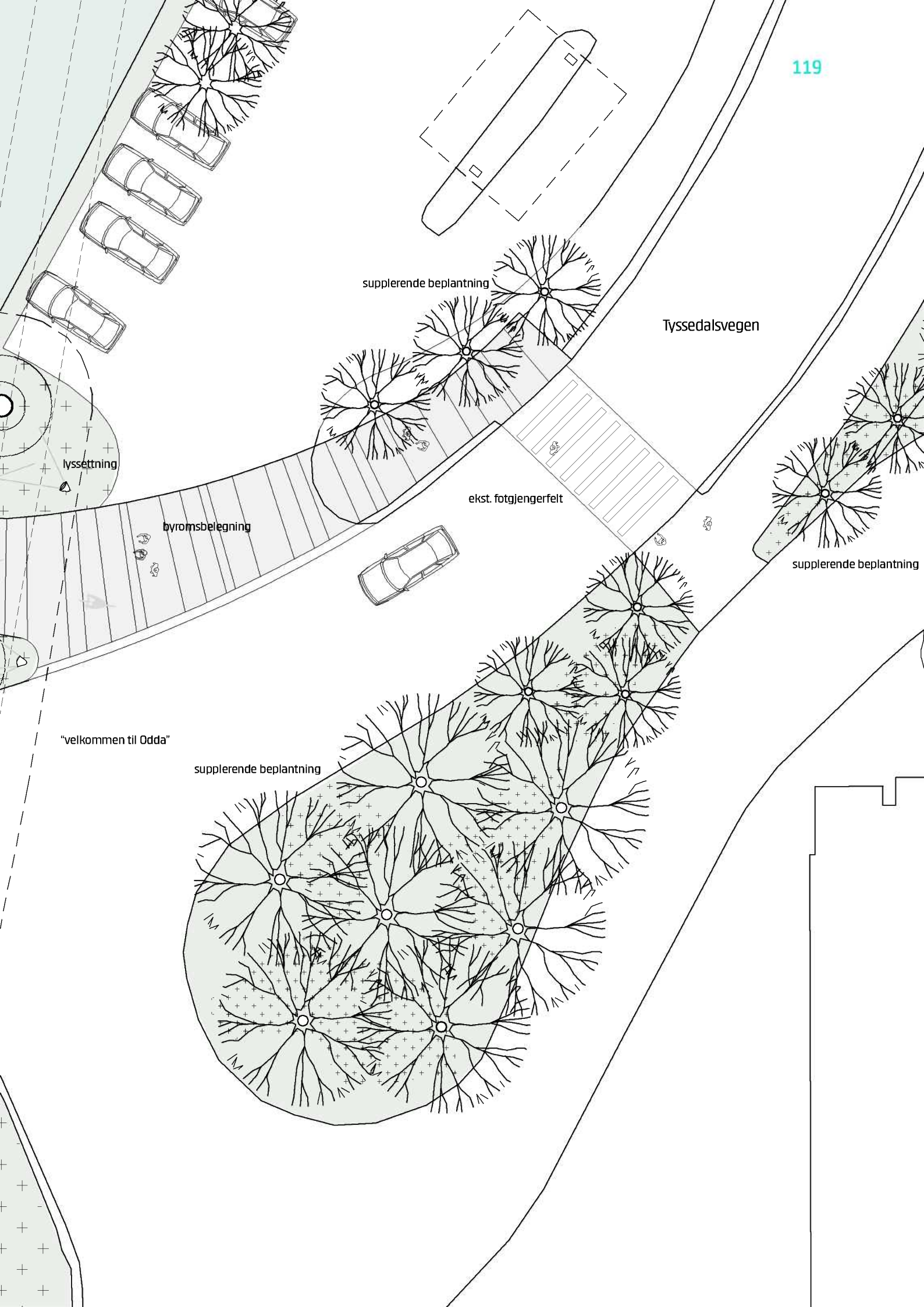
Oppgradering av
rekreativt stiforløp
langs Opo

Hotell
215 m² (40 rikt)
3 e-biler
TAUBANE OG VERNEBRUA
1:1000

Byggesone

113

supplerende beplantning

Tyssedalsvegen

lyssetning

byromsbelegning

ekst. fotgjengerfelt

supplerende beplantning

"velkommen til Odda"

supplerende beplantning

4

TEMA B: Utvikling og bruk av områdets bygninger og konstruksjoner

Bygning 54 - Skalltaket:

Skalltaket huset festen ved Oddas 100 års jubileum. Her er et 5000m² spektakulært rom under tak, av noen kalt 'Norges største partytelt'. Skalltaket er avgrenset av en lav mur som stenger byen ute og skaper et helt spesielt rom langs Opo ved foten av Hardanger Vidda. Skalltaket inneholder utover taubanen to balkonger, en øvre og en nedre, som gir overblikk over hele rommet oppe under takets krumning. Samlet sett er Skalltaket et veldig fint eksempel på ingeniørkunst i stor skala i form av in-situ-støpte betongstrukturer av veldig høy kvalitet.

Byggverkets store tak og rom kontrasteres av mindre sammenbyggede bygninger i samme betongstil som sender tanker til sci-fi-film eller tidlig modernisme beslektet med Le Corbusiers kloster La Tourette i Syd-Frankrike.

Skalltaket er en åpen struktur, et overdekket uterom hvor vær og vind delvis spiller en rolle i forhold til bruk. Vi foreslår, at Skalltaket fremover primært beholder sin funksjon som overdekket uterom og brukes til både større og mindre begivenheter som byfester, messer, utstillinger, konserter osv. og forskjellige aktiviteter over året som møter, fellesundervisning og foreningsaktiviteter.

Det vil være et stort tilskudd til bygningen hvis sidene, helt eller delvis, lukkes med flyttbare vegger eller porter, både i forhold til klima men også for å kunne skjerme for støy ved evt. konserter og arrangementer. Det er nevnt mulighet for å kunne "konkurrere" med arenakonserter i Bergen i en mer spektakulær men også intim ramme – til dette vil Skalltaket være veldig godt egnet.

I scenariene foreslår vi Skalltaket koblet til et større åpent areal i form av en by- og aktivitetspark mot vest. Vi vil foreslå å se Skalltaket som en forlengelse av parken, hvor aktiviteter og opphold kan benytte parken og det store gulvet samtidig eller vekselvist.

Utover dette har arbeidsgruppene bl.a foreslått etablering av badeland, hotell og barnehage som fremtidig funksjon. I rådgivergruppen mener vi dog at disse funksjonene ikke er forenelige med fredningen av bygningen, dels pga. skalltakets størrelse og dels pga. den omfattende teknikk et badeland vil kreve. At en barnehage og et vannland kan ligge i området ved skalltaket er mer sannsynlig. Rådgivergruppens kulturminneekspert anbefaler, at hvis det jobbes med integrering av større funksjoner under taket, skal det maksimalt oppta 2/6 av bygningen, slik at det fortsatt beholdes et stort åpent rom. Hvorvidt et badeland kan innpasses avhenger av grundigere undersøkelser, men rådgivergruppens umiddelbare vurdering er, at det vil være i strid med fredningen å innrette nye byggede funksjoner i full høyde pga. balkongene. Dog ser vi en mulighet for å innta deler av Skalltaket med lavere "møbler" som i selvstendige bygninger ivaretar det store åpne rommet og innordner seg under balkongene, fri av fasadene, i frittstående "esker".

Skalltaket inneholder en verden av underjordiske opplevelser i kulverter, hvorav flere er intakte. Nedstigningen via bygning 55-57a er fascinerende og byr på opplevelser som fremtidige byggede funksjoner under Skalltaket ikke bør spolere. Turen under jorden kan kobles med underjordiske forløp i Cyanamiden - en slags "Underjordiske Odda" hvor mørket utforskes med hodelykter og lommelykter. For turister, spesielt med barn, en aktivitet som vil stå sterkt i hukommelsen.

Detail/Kontor
3200 m2

100 P i kjeller (1 plan)

28

70

OVN 3

OVN 3

Besøks- og visningssenter

Parkering

121

Næring

Smie utdanning

26

Jernlager

Ny fordelingsvei

Industrikulturarv-
Visningssenter
1500.m2

4

Sindark
Arkiv

4a

54

Urban Park

eksist. adgang

forbindelse til
sti langs Opo

Opphold
Fiskehytte

Inn/utkjørsel

Odda Busstasjon
(8 holdeplasser)

Ventefasiliteter
+ kommercafé

Urban park

SKALLTAKET

Hverdags- og
eventrom

57a

frukttrær

sportsbane

frukttrær

Rødtalsvegen

bussholdeplass
bussholdeplass
bussholdeplass

eksisterende
frikalle bevares

Inn/utkjørsel

56

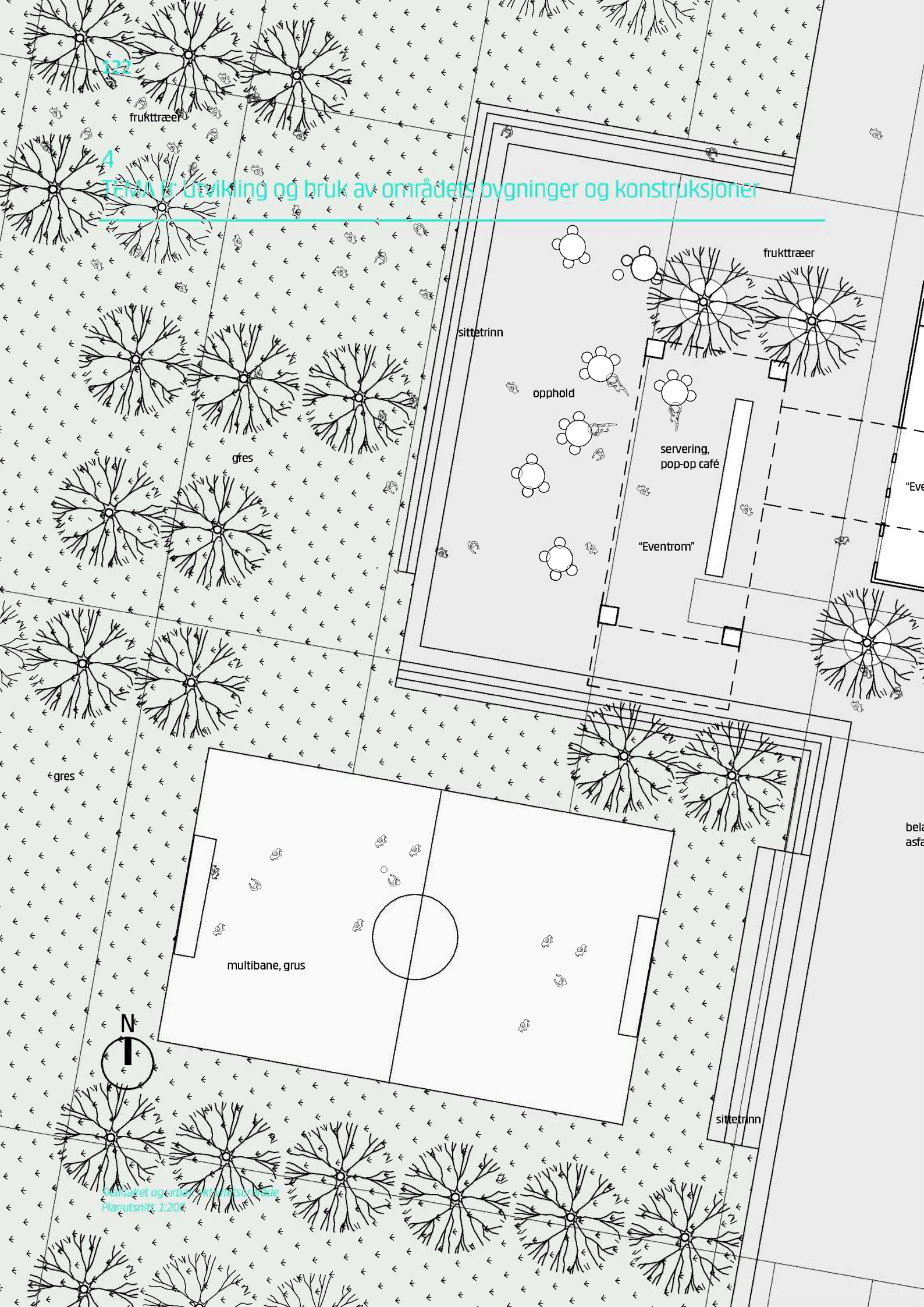
55

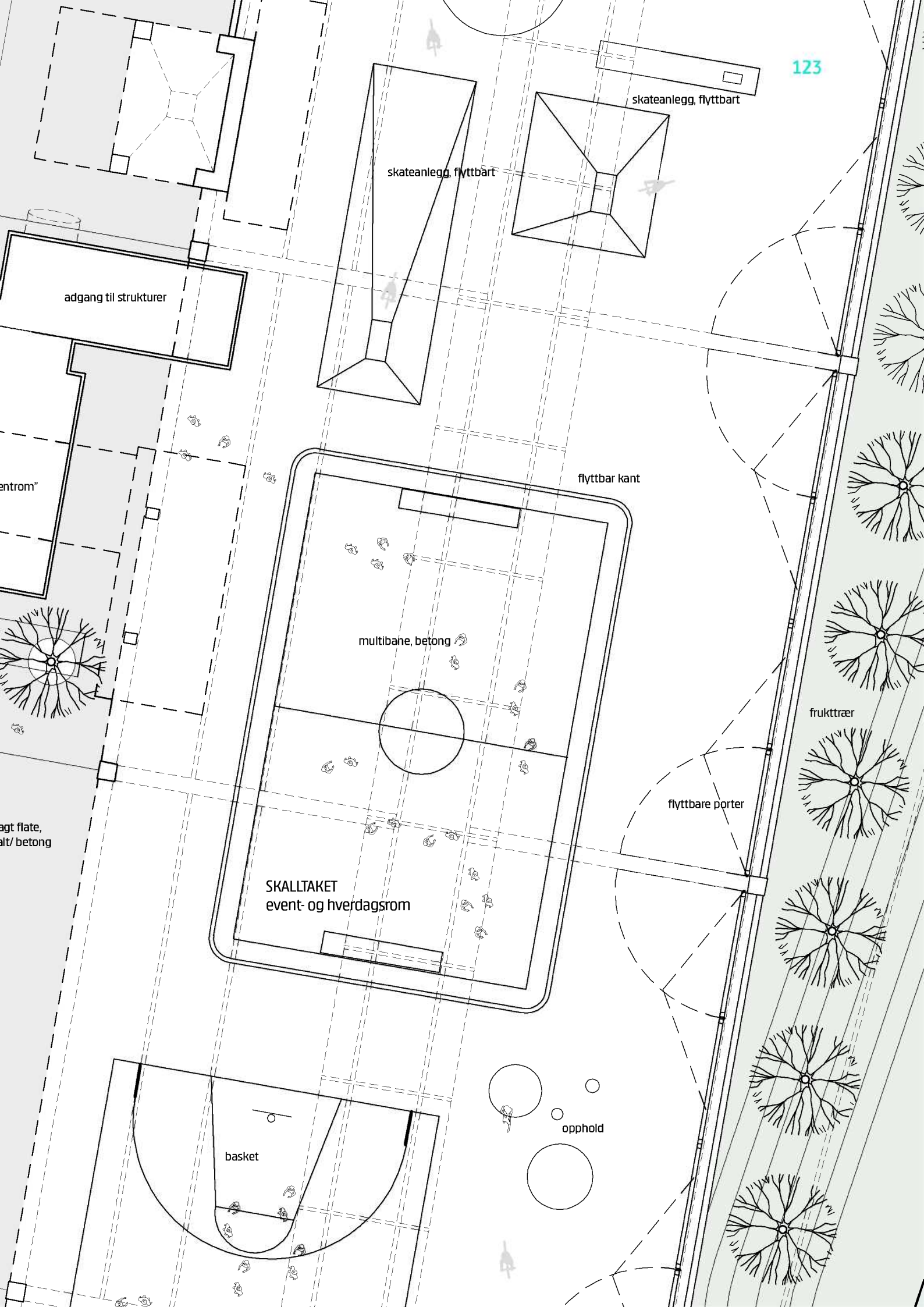
Opphold
Fiskehytte

Ny trapp

4 Tredje utvikling og bruk av områdets bygninger og konstruksjoner

adgang til strukturer

skateanlegg, flyttbart

skateanlegg, flyttbart

flyttbar kant

multibane, betong

frukttrær

flyttbare porter

SKALLTAKET
event- og hverdagsrom

basket

opphold

entrom"

lagt flate,
alt/ betong

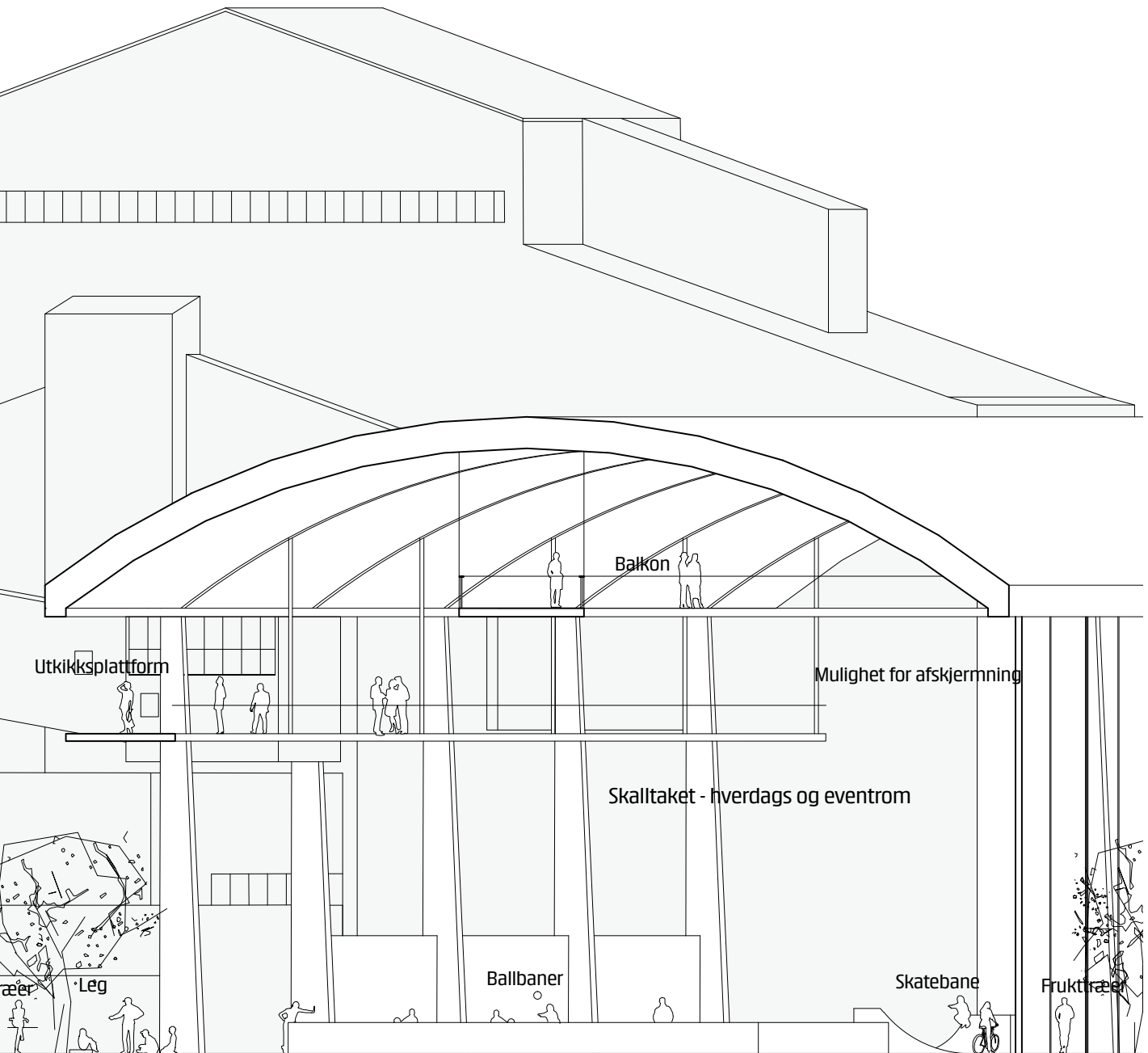
4

TEMA B: Utvikling og bruk av områdets bygninger og konstruksjoner

Mere dagligdagse former for aktiviteter som skating, sykling og parkour kan utfolde seg under Skalltaket eller i aktivitetsparken. Skalltaket gjør området anvendelig i all slags vær på alle tider av året. Skalltaket bør fremover være en fullt integrert del av byen hvor man kan komme og benytte områdets fasiliteter uten å skulle løse billett eller kjøpe noe. Byens største rom har potensiale til å bli byens mest utrolige møteplass. I tillegg ønskes Oddas nye busstasjon plassert her, i tilknytning til Røldalsvegen. Funksjonen vil dermed integreres i parken, og stasjonens og parkens fasiliteter kan også komme brukerne av Skalltaket til gode, i form av toaletter og evt. sommerkafé.

Skalltaket og urban aktivitetsområde
Snitt, 1:200

4

TEMA B: Utvikling og bruk av områdets bygninger og konstruksjoner

Skalltaket kan umiddelbart lyssettes ganske enkelt og fremstå som det ikoniske bygget det er. Hvorvidt en mere avansert lyssetting i forbindelse med konserter skal være permanent, avhenger av ytterligere studier av rommets bruk. En lyssetting vil være med på å profilere hele området i forhold til turister og trafikanter på den nye RV13. Her er det mulighet for å se noe som det ikke finnes tilsvarende til i Norge.

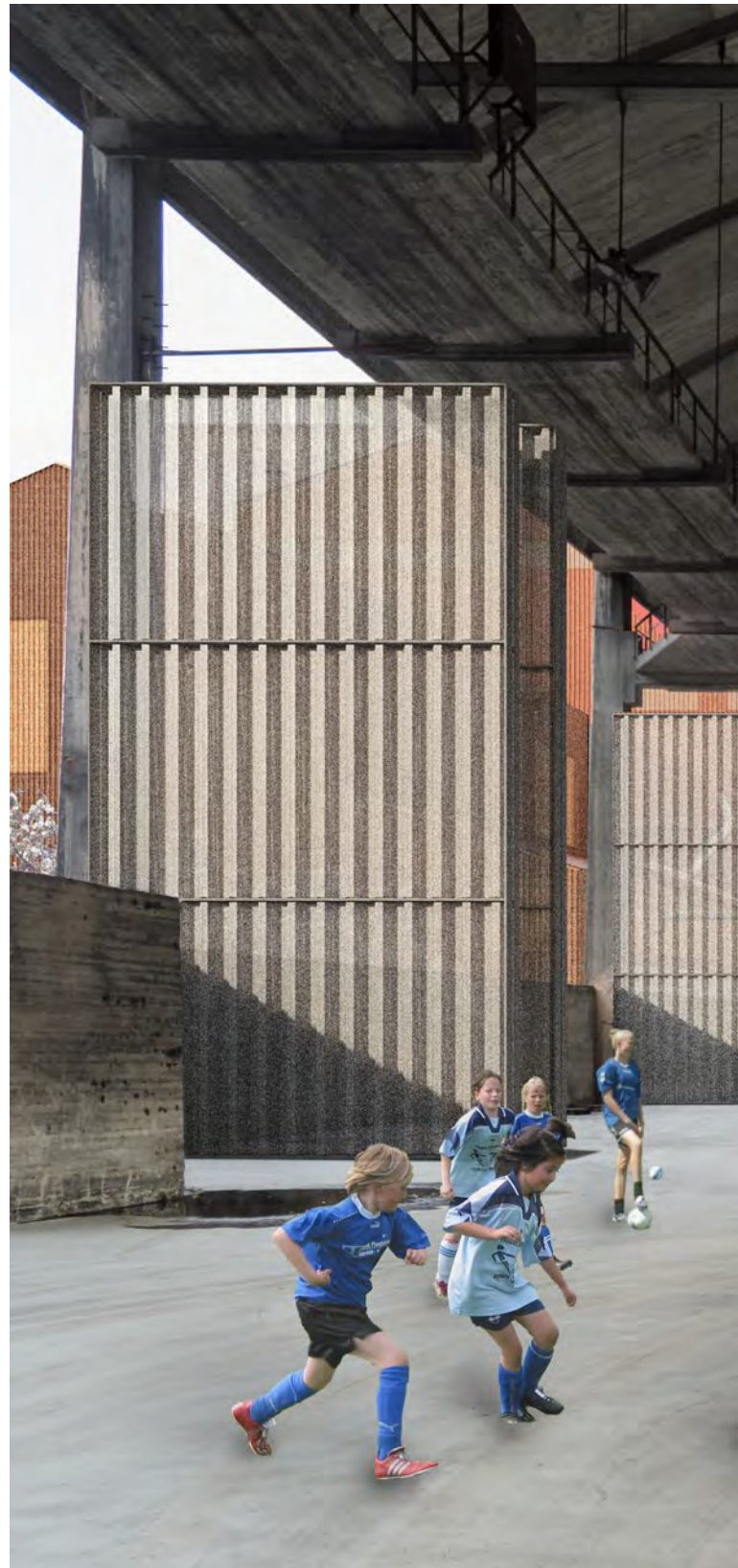
Skalltaket utgjør sammen med Bygning 70/Ovn 3 et spesielt sted med stor skala i området. Fra Skalltaket er det fine kikk til områdets storslåtte natur og ikke minst til Ovn 3 og et evt. kommende visningscenter for hele smelteverksområdet.

Smelteverksområdet inneholder tilstrekkelig mange spektakulære bygninger og steder til å kunne tiltrekke en bred skare av besøkende. Hvorvidt carbidproduksjonen alene er relevant å formidle for besøkende eller ikke, spiller ikke en stor rolle, når det er mulighet for å kombinere den veldig spesifikke opplevelse med mange andre opplevelser som opphold i aktivitetsparken eller besøk på pop-up-kafé.

Det er nettopp et stort utbud av opplevelser, som kan gjøre området interessant å besøke. Skulle Odda Kommune eller en privat investor velge å oppføre et badeland eller vannkulturhus i området vil det klart være et tilskudd til bruken av området, både i det daglige men også for besøkende. Området ved Skalltaket kan gjerne romme et slikt byggverk og funksjon. Vi vil dog være ytterst påpasselige med å bygge det under Skalltaket. - det vil være både fordyrende og vanskelig og antakelig i strid med fredningen.

Illustrasjonen her viser en dagligdags situasjon under Skalltaket hvor barn benytter det overdekkede uterom etter skolen. Til venstre ses en evt. tilbygning til Ovn 3 hvor Ovn 2 tidligere sto, til et visningscenter - fullt synlig fra Skalltaket. Visningscenteret beskrives under neste avsnitt.

Skalltaket vist her supplert med flyttbare porter for å skjerme mot vind og regn, og dermed øke bruken av Oddas største rommet under taket

4

TEMA B: Utvikling og bruk av områdets bygninger og konstruksjoner

Bygning 70 - Ovn III:

Ovn III er den nyeste og største av de tre smelteovnene som var i drift på verket. Ovn III var ved oppførelsen verdens største karbidsmelteovn. Selve ovnen og tilhørende utstyr er fredet og da det utgjør det meste av bygningen er det ytterst vanskelig å endre funksjonen av bygningen til annet enn visningsenter, foreslått av arbeidsgruppe 2. Hvor stort et visningsenter det er snakk om, avhenger av hvilken økonomi det vil råde over. Det er viktig at bygning, ovn og utstyr bevarer sitt nåværende preg og fremstår så autentisk som mulig. Vi vil foreslå en gjenåpning av første etasjen som opprinnelig har vært åpen, f.eks. bak spinkle glassfasader. På bakgrunn av fredningsbestemmelsene vurderer vi, at bygningen ikke kan etterisolereres og derfor vil ha vanskelig for å kunne fungere som selvstendig visningsenter – det vil trolig være behov for supplerende bygningsmessige tiltak i tilstøtende bygninger.

Ovn 3 er i seg selv en spektakulær opplevelse og vil allerede med enkle tiltak kunne være interessant å besøke. En grundig opprydning, rengjøring og sikring av bygningen samt en karaktergivende lyssetting, som evt. tar utgangspunkt i det voldsomme arbeidsmiljø som var rundt ovnen, vil være en opplevelse mens man går på oppdagelse i bygningen. Arbeidet med ovn 3 tar utgangspunkt i arbeidsgruppens ambisiøse innspill, hvor et større romprogram med tilhørende tekniske installasjoner ikke vil kunne tilpasses i Ovn 3 og derfor må etableres i tilbygg. Hvorvidt øverste etasje i en tidlig fase (scenario 0) kan anvendes til utkikkspunkt med kart/illustrasjoner av området og prosessgang ser rådgivergruppen helt klart som en mulighet, som alt etter utførelse, vil være et tiltak som kan igangsettes så snart bygningen er sikret og gjort tilgjengelig. Dette kan med fordel undersøkes mere fokusert i en etterfølgende fase etter mulighetsstudiet er avsluttet.

Tidligere skisseforslag jobber med å åpne deler av fasaden i bygningen, så ovnen er synlig for forbipasserende. Det er dog vår overbevisning at det er sterkere og mer i tråd med fredningen, å gå mer forsiktig til verks og la størrelsen av ovnen komme til syne etterhvert som man beveger seg rundt i bygningen. Det ligger et stort drama i å ikke kunne se hele anlegget på en gang, akkurat som det dramatiske kikk mellom etasjene i den mørke bygningen.

LINDEHUSET
Kulturhus

N

2
Portvakt

ERATURHUSE
119

Smelt ca
121

Klipp

3
Fabrik
drift

120
Maskinverksted
BMI

103 730 m2 104
Detalj / Kulturskole

325 Franc Caro ovner
(del av visning)

300 m2

108 360 m2
markedsstilling
(f.eks. veteranbiler)

Tungolje-tanker

eksisterende sti mellom
Opo og Smeltverkstomt

Kontor
boli
215 m2 (3 etasjer)

parkering

parkering

Næring

21 Næring

Kontor/boliger
1000 m2 (3 etasjer)

Næring

19

Næring

20

28

70
OVN 3
OVN 3
Besøks- og visningssenter

25
Næring

Kontor/
boli
215 m2 (3 etasjer)

26
Smie
utdannelse

27
Jernlager
Rubbhall B
(fundament)

Detalj/Kontor
3200 m2
100 P i kjeller (1 plan)

Ny forde

Industrikulturarv-
Visningssenter
1500 m2

4
Sindark
Arkiv

4a

54

forbindelse
sti langs Opo

Opphold
Fiskehytte

Byggesone
Badeland/vandkulturhus

Parkering

Urban Park

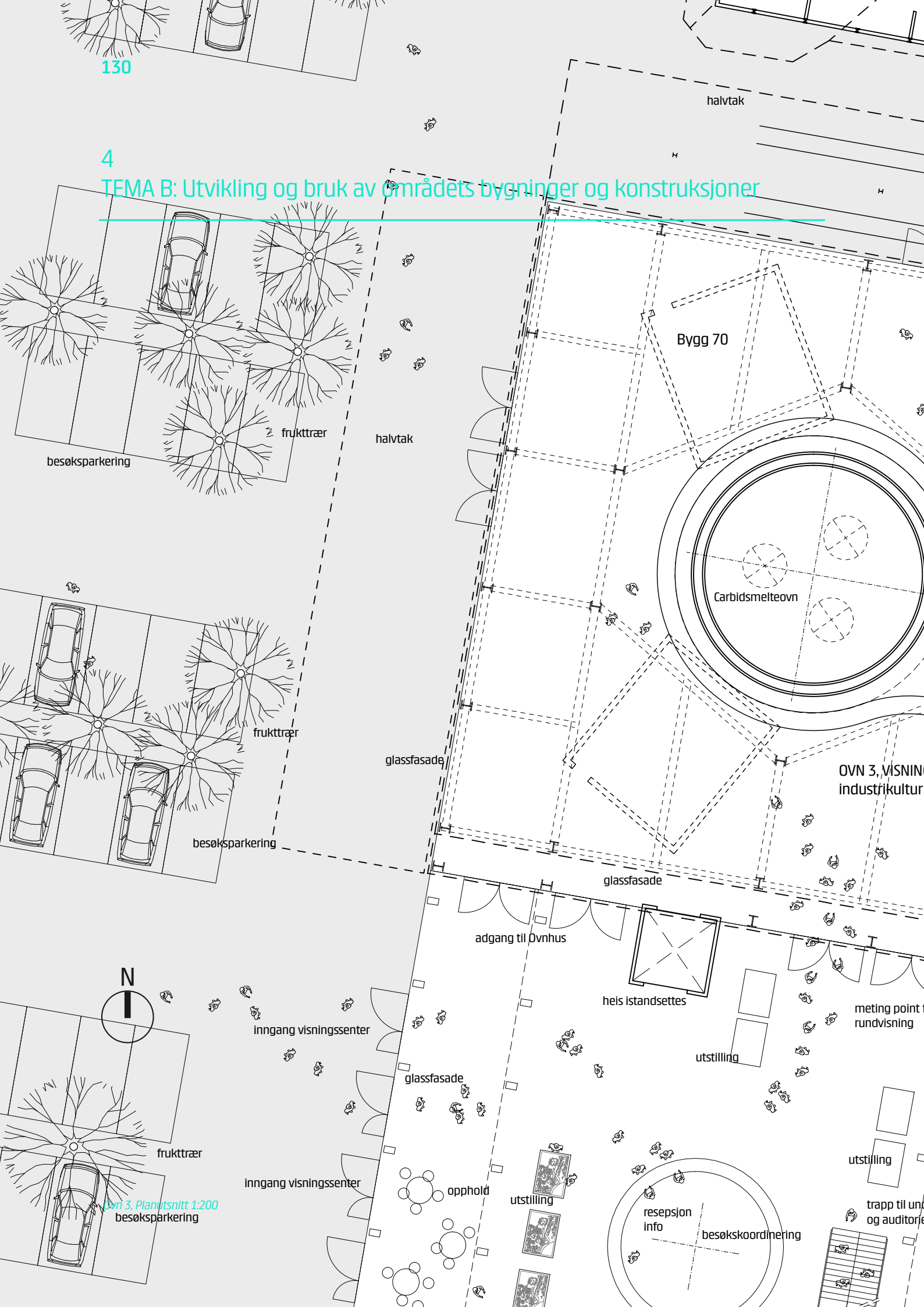
Inn/utkjørsel
Odda Busstasjon
(8 holdeplasser)

Ventefasiliteter
+ sommercafé

Urban park

4

TEMA B: Utvikling og bruk av Områdets bygninger og konstruksjoner

Ovn 3, Planutsnitt 1:200
besøksparkering

PLATEVERKSTED
Bygg 28

131

glassfasade

ekst. skinner

trapp til øvrige etasjer

taubane

SMIE

Bygg 26

Bygg 41

Sentral
Toalett

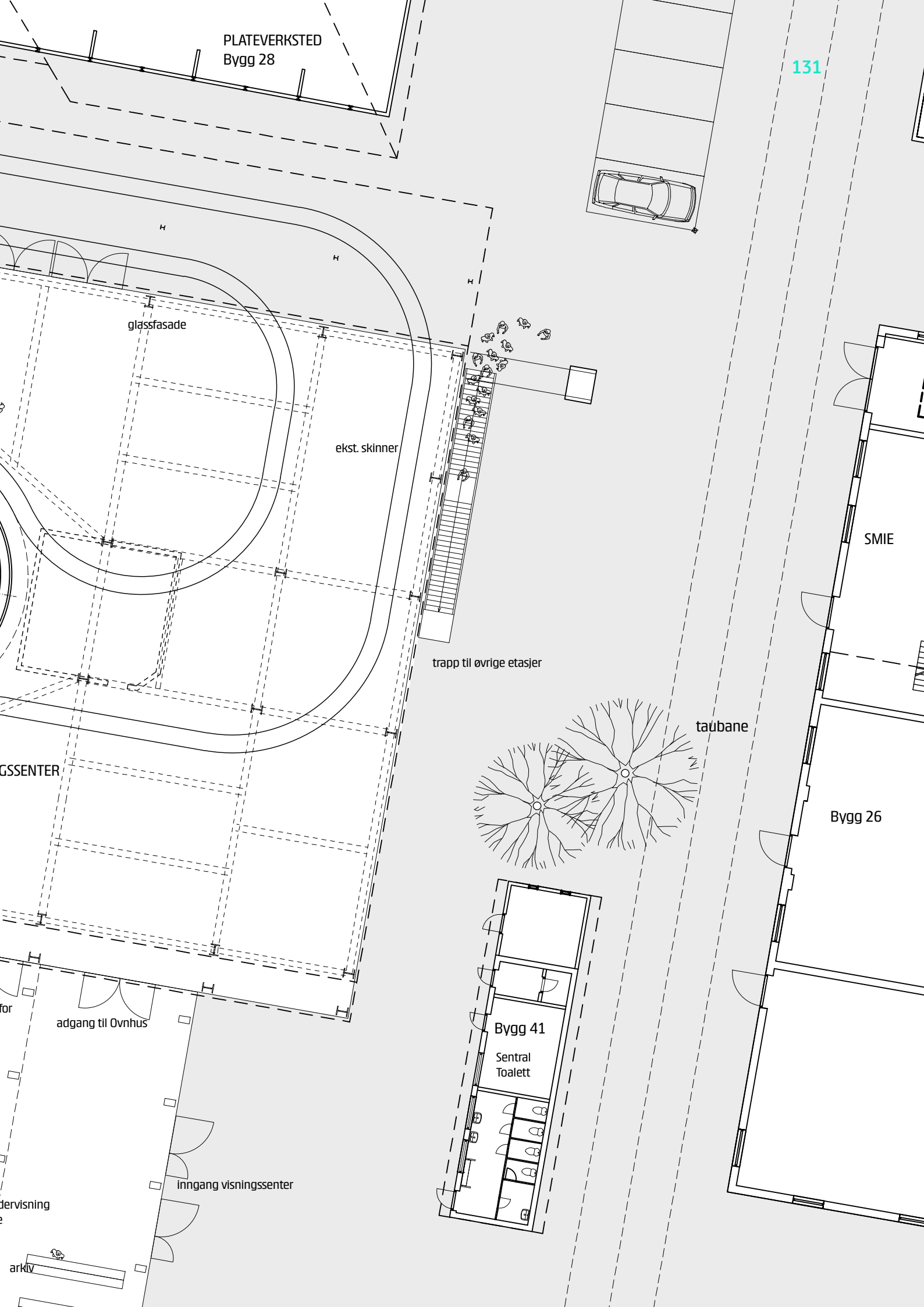
adgang til Ovnhus

inngang visningscenter

VISNINGSSENTER

for
visning

arkiv

4

TEMA B: Utvikling og bruk av områdets bygninger og konstruksjoner

2 eksempler på renovering/ transformasjon av Ovn 3 til Visningscenter for industrikultur. 1. etasjen åpnes med kikk til carbidsmelteovnen. Andre visningscenterfunksjoner er i denne utgaven påbygd hvor Ovn 2 sto tidligere

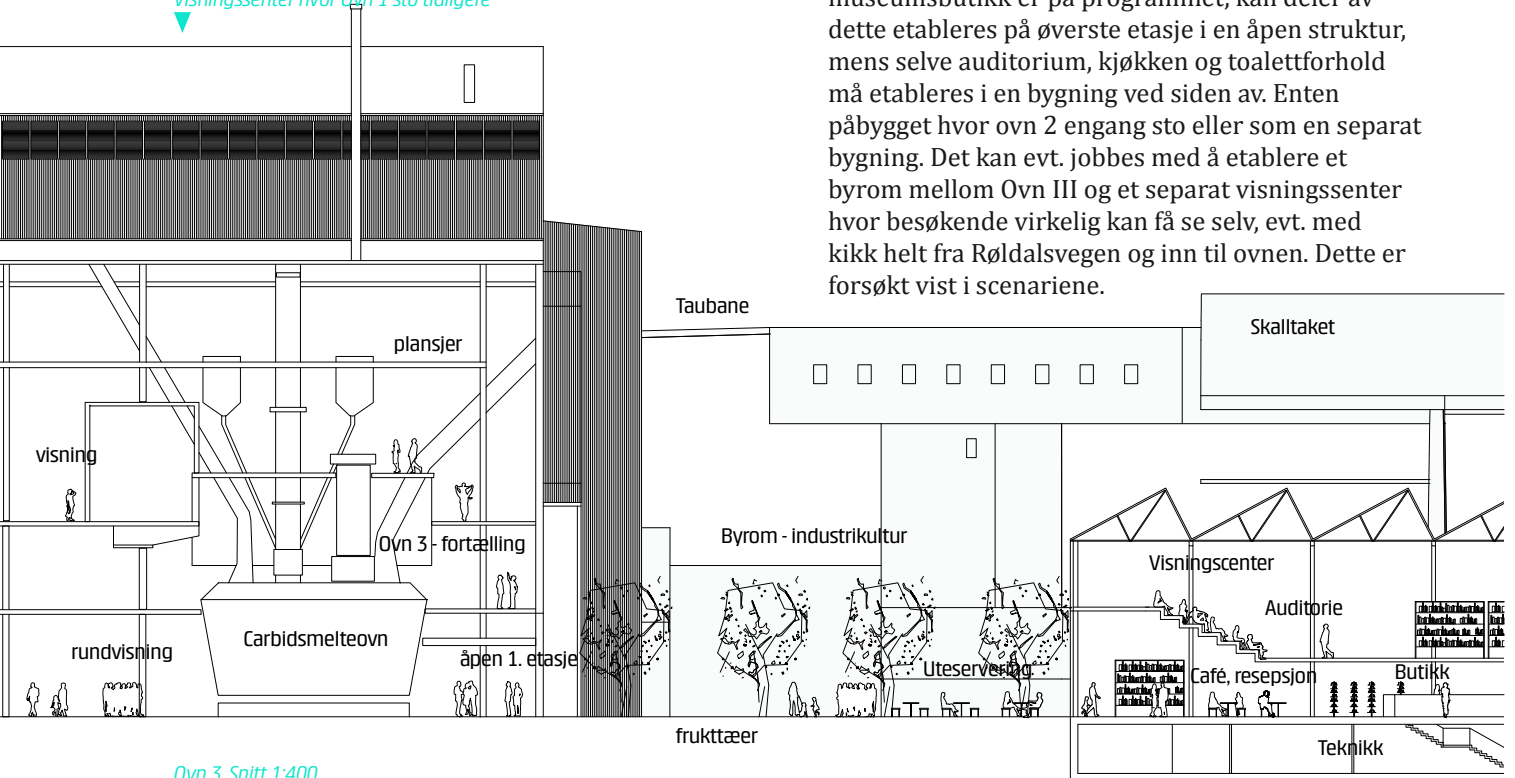

4

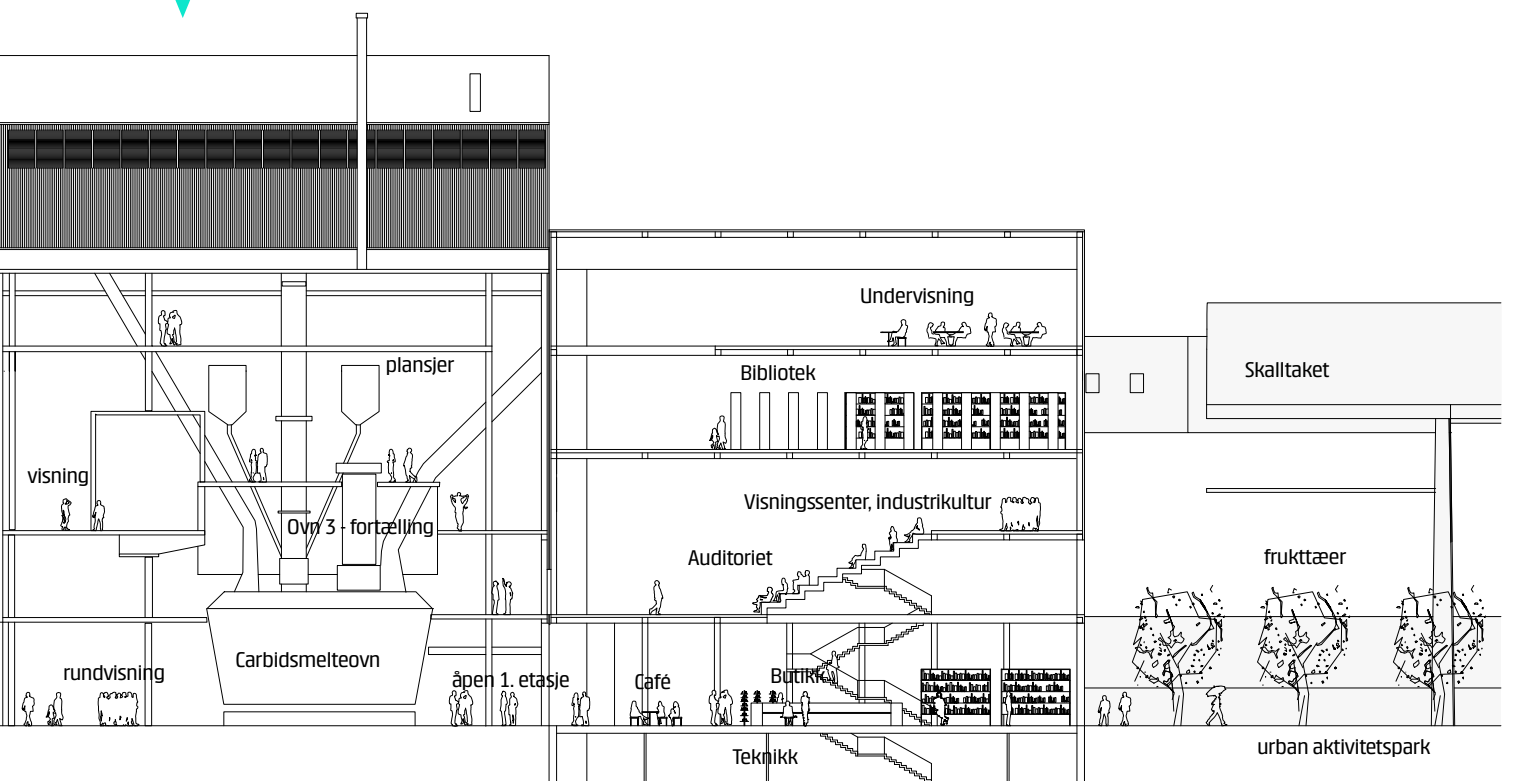
TEMA B: Utvikling og bruk av områdets bygninger og konstruksjoner

Ovn 3, Snitt 1:400
 Visningscenter hvor Ovn 1 sto tidligere

I en større utgave hvor funksjoner som auditorium, supplerende utstilling, café/restaurant og museumsbutikk er på programmet, kan deler av dette etableres på øverste etasje i en åpen struktur, mens selve auditorium, kjøkken og toalettforhold må etableres i en bygning ved siden av. Enten påbygget hvor ovn 2 engang sto eller som en separat bygning. Det kan evt. jobbes med å etablere et byrom mellom Ovn III og et separat visningscenter hvor besøkende virkelig kan få se selv, evt. med kikk helt fra Røldalsvegen og inn til ovnen. Dette er forsøkt vist i scenariene.

Ovn 3, Snitt 1:400
 Visningscenter hvor Ovn 2 sto tidligere

Bygning 105-9, 13 – Cyanamidekomplekset:

Cyanamiden er det største nåværende bygningskomplekset i Odda og består av flere sammenbygde bygninger fra forskjellige perioder, hvorav størsteparten er fredet. Som i Ovn III var det her stor utvikling av varme fra de 325 Franc-Caro ovnene, derfor fremstår bygningen lett og åpen. Over de mange ovnene henger to velbevarte traverskraner og er sammen med ovnene unike og sjeldne. Spesielt bygning 106 og 107 hvor ovnene står er markante og er tilsvarende opplagt å bruke som en del av et visningssenter. Ovnene kan lyd-og lyssettes stemningsfullt og stå som kunstinstallasjon og omdreiningspunkt for resten av bygningskomplekset. Bygningene rundt fremstår lette og åpne i uttrykket og vi vurderer også her, at fredningen ikke gir mulighet for etterisolering og alminnelig bruk. En mulighet for å bruke bygninger uten isolert klimaskjerm kan imøtekommes ved å bygge isolerte funksjonskjerner som kan inneholde kjøkkener, toaletter og våtrom samt oppholdsrom til f.eks personale. Scenariene viser forskjellige funksjoner som har mer markedsaktig preg, men vil også kunne brukes til utstillinger, messer og større kulturbegivenheter.

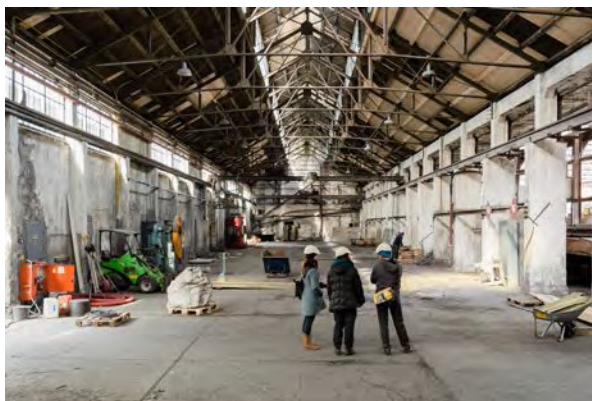
Som et permanent anlegg som krever investering, foreslår vi å innrede et ekstremklatresenter i den gamle silobygningen (113). I bygningen er det høyt til taket og det hersker totalt mørke, hvor et slaraffenland for klatrere vil kunne bygges. Som et spesielt trekkplaster vil en avdeling med iskltring kunne etableres i en del av siloen. Rådgivergruppen har en referanse fra et lignende anlegg i Skottland, som har vist seg å være en stor suksess og en god forretning. Klatresenteret vil kunne fungere som øvingsrom for forskjellige typer av klatring innen den virkelige verden venter i Oddaområdets ekstreme natur.

Deler av bygningskomplekset (103.104, 101) er ikke fredet og gir mulighet for å innrette isolerte arealer allerede nå. Spesielt 103 og 104, som inneholder store romlige kvaliteter, ligger sentralt i området og vil forholdsvis enkelt kunne innrettes til et begynnende og lett tilgjengelig visningssenter for området, f.eks. i samarbeide med de fungerende industriene i området (Norzink, TTI industrien i Tyssedal, vannkraften og fruktindustrien i området osv). Turistinformasjon vil itillegg kunne etableres her. Andre funksjoner i bygningen vil

kunne være et nytt tilbud til Oddas ungdom. I dag ligger tilbudene primært i Eide ved den videregående skolen samt i Mejeriet og er dermed ikke representert på Smelteverksområdet. 103/104 vil kunne danne rammen om et ungdomsmiljø av helt unik karakter. En tredje mulighet er spesielle detaljhandelsfunksjoner i form av større butikker med f.eks møbler, ekstremsportsutstyr osv. mulighetene skal ses i forhold til en større businesscase som skal knyttes til utviklingen av Cyanamidekomplekset samt området for øvrig. Dermed er det åpnet for bruken av et ellers utfordrende bygningskompleks.

Bygning 101 fremstår i dag ganske medtatt etter at en tidligere sammenbygning er blitt revet ned, men den inneholder et interessant håndterlig interiør sett i forhold til Smelteverkets kontekst. Herfra går et system av kjellerganger som kan inngå i visningssentret som en spesiell rute for de oppdagelsesnygjerrige. Kjellergangene kan inntas med fører og hodelykt, og byr på et unikt innblikk i produksjon- og arbeidsforhold. Bygning 101 har potensiale til både å huse kontorer til f.eks. drift av isklatresenteret, restaurant og kulturelle programmer og er på grunn av sin status som ikke-fredet en viktig mulig begynnende katalysator for området.

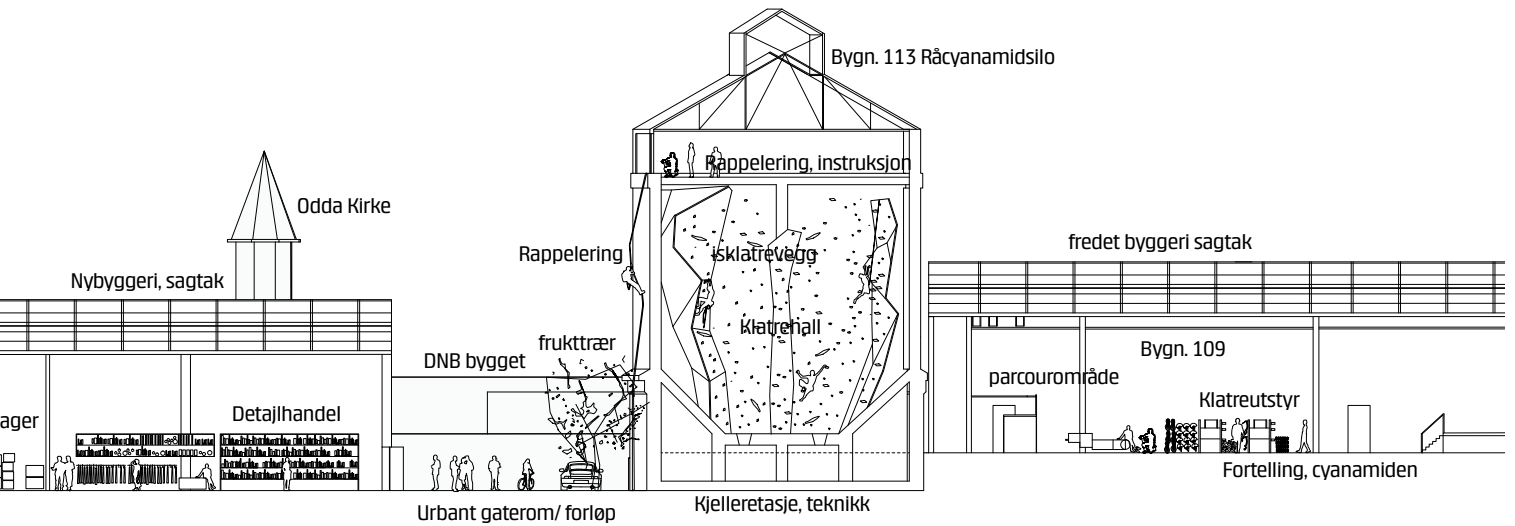
Som en del av scenariene kan deler av cyanamiden innredes til detaljhandel. Blant annet frukt-og

Synfaring i bygg. 105 og Cyanamiden- komplekset. Takreovering har begynt.

4

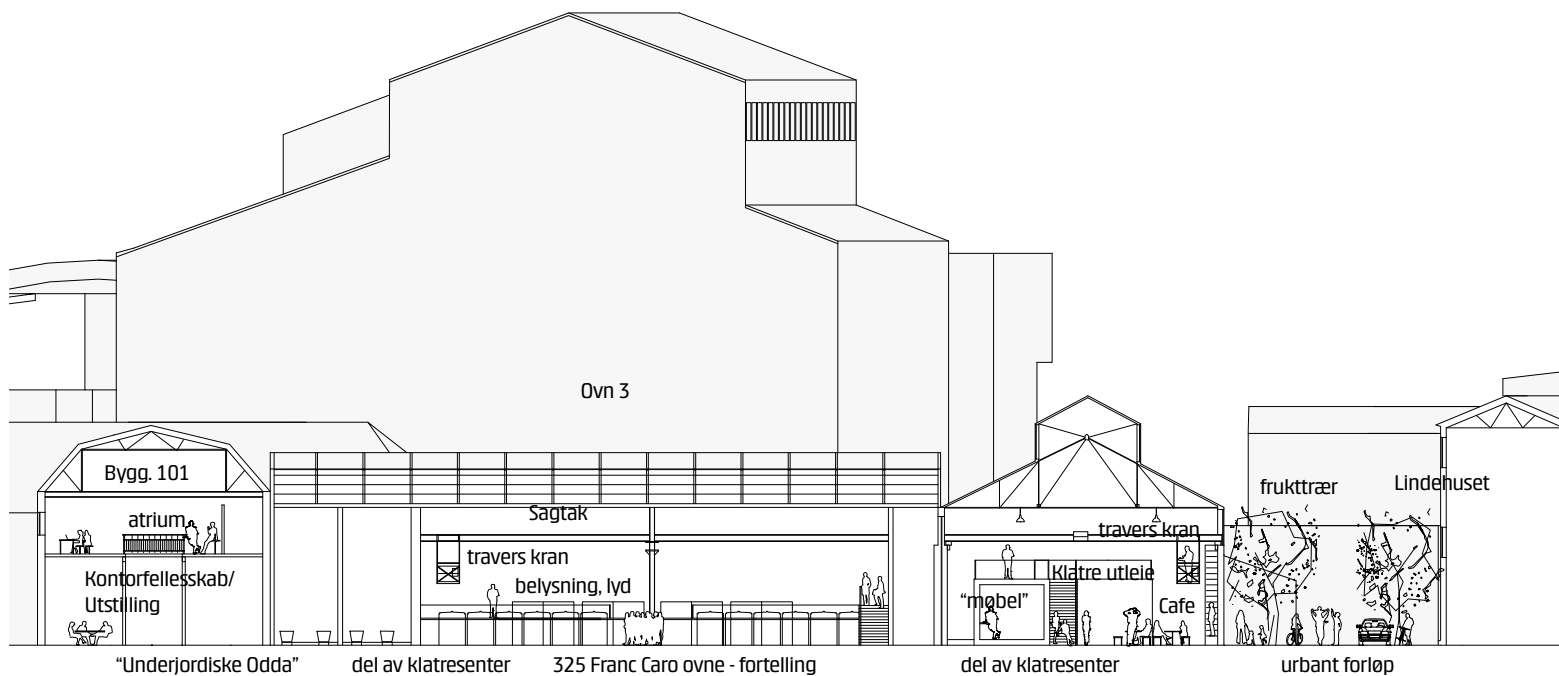
TEMA B: Utvikling og bruk av områdets bygninger og konstruksjoner

Cyanamiden, Snitt 1:400
Klatresenter i bygg. 113 Råcyanamidsilo

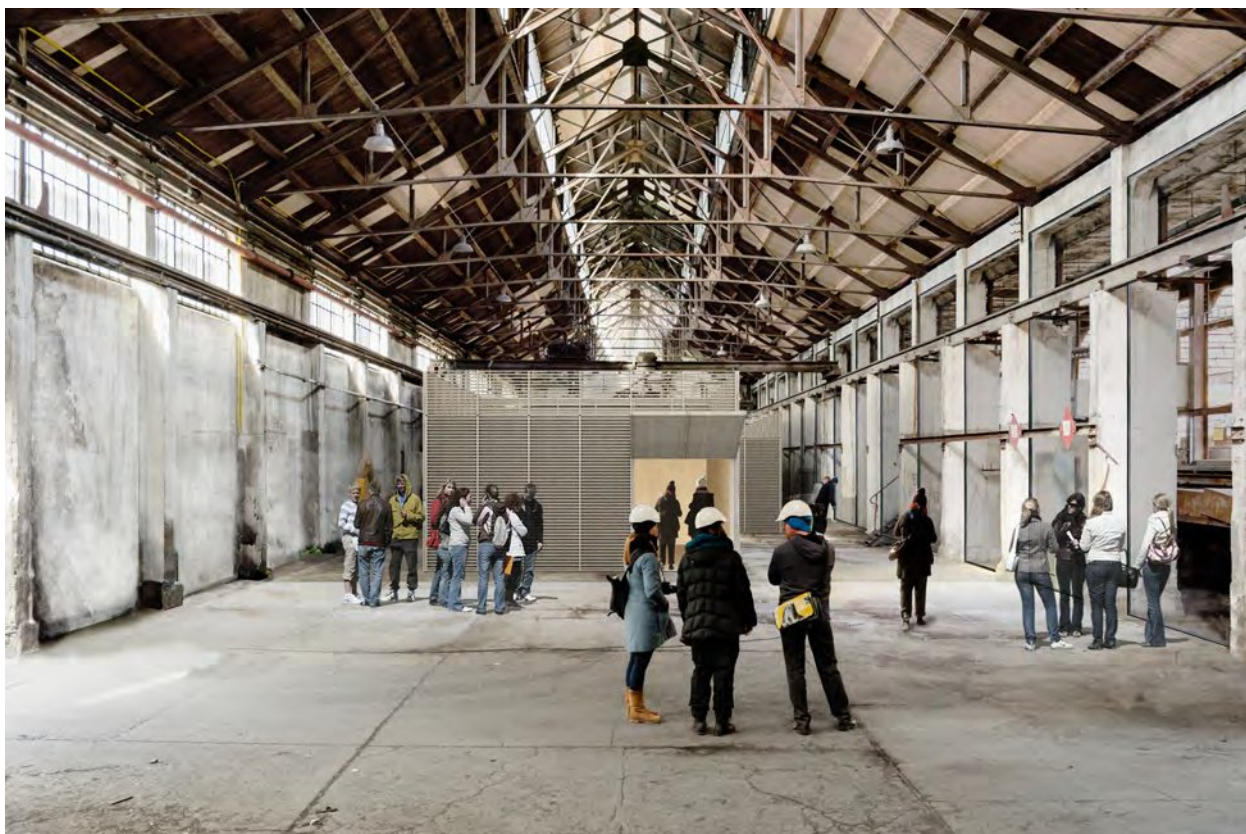
Cyanamiden, bygg. 105
Klatresenter i bygg. 113 med adkomst og resepsjon i et nytt "møbel". Glasvegg monterert ind til Franc Caro ovne.
Et fleksipelt rom til markeds-, kultur og utstillingsbruk. ▶

Cyanamiden, Snitt 1:400

Klatresenter i bygg. 113 samt deler av bygg. 105, 109 og 101.

138

4

TEMA B: Utvikling og bruk av områdets bygninger og konstruksjoner

Bygg 111

Bygg 110

Bygg 109

Del af klatresenter
øveareal, instruksjon

lekeområde
(overv)

isklatrevegg

bouldering

rockclimbing

RACYANAMIDSILO
Klatre- og rappelleringscenter

teknikkrom

opphold, aktivitetsfelt

frukttrær

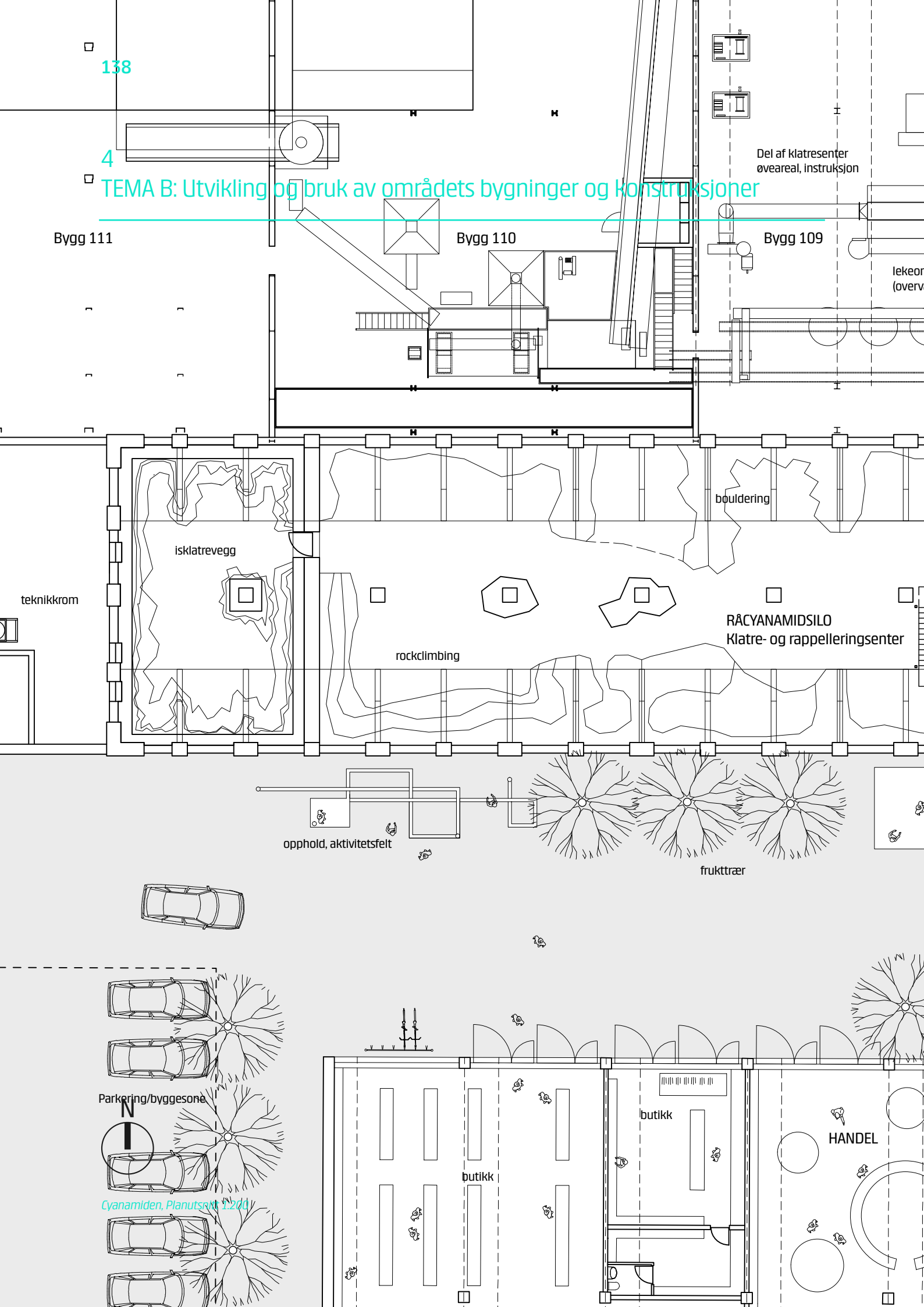
Parkering/byggesone

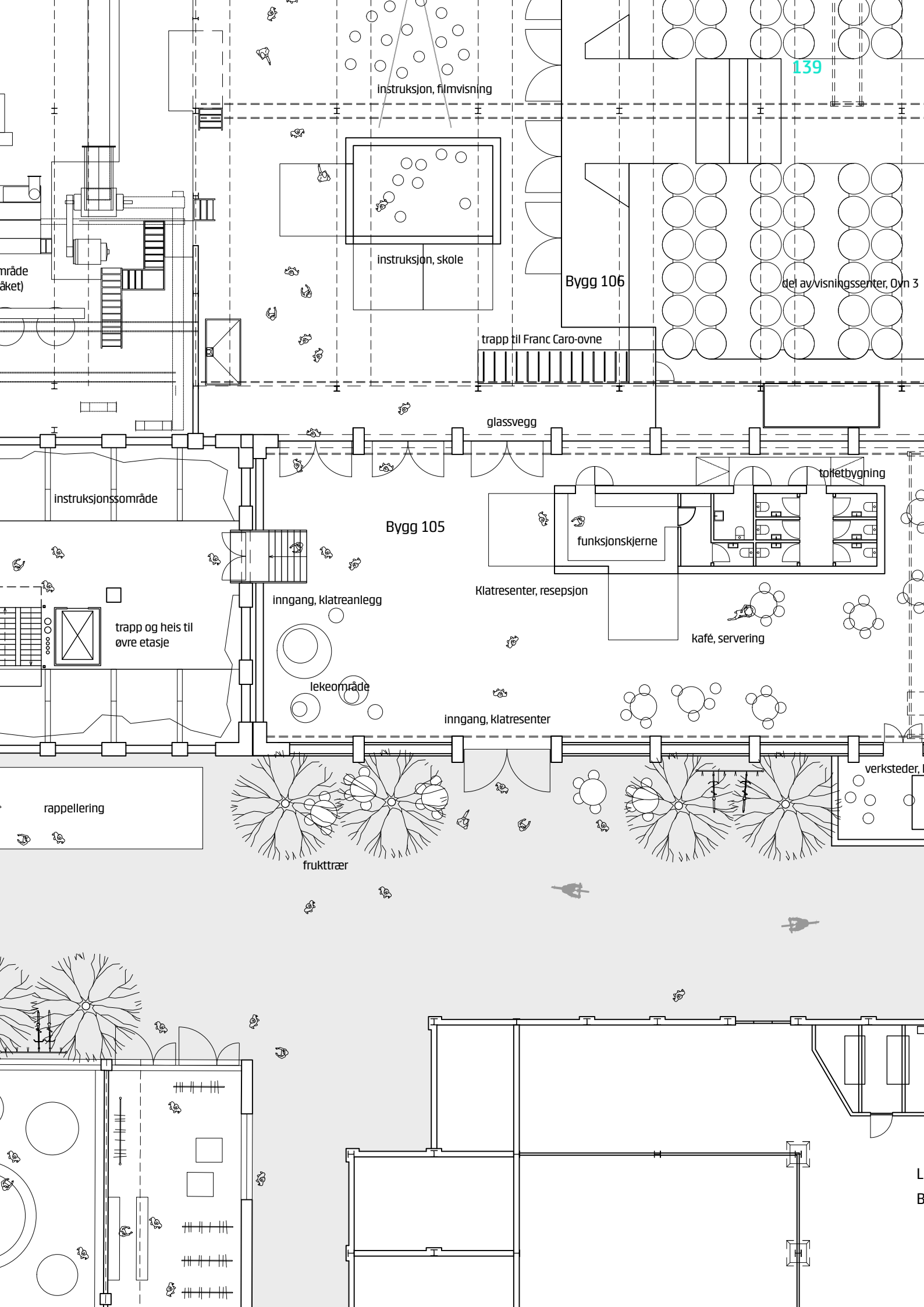
Cyanamiden, Planutsnitt 1:200

butikk

HANDEL

butikk

139

instruksjon, filmvisning

instruksjon, skole

Bygg 106

del av visningssenter, Dvyn 3

trapp til Franc Caro-ovne

glassvegg

Bygg 105

funksjonskjerne

toiletbygning

Klatresenter, resepsjon

kafé, servering

instruksjonsområde

trapp og heis til øvre etasje

inngang, klatreanlegg

lekeområde

inngang, klatresenter

verksteder, ...

rappellering

frukttrær

L
B

4

TEMA B: Utvikling og bruk av områdets bygninger og konstruksjoner

grønttorg, markedsfunksjoner, verksteder generelt eller detaljhandel knyttet til mulighetene for ekstremsport i Oddaregionen. Cyanamiden kan, som Skalltaket, oppfattes som et overdekket uterom hvor det å gå på innkjøp kan sammenlignes med markedshaller kjent fra større byer. Det kan være ønskelig å supplere med mere permanente "møbler" som kan inneholde servicefunksjoner i forbindelse med servering eller tilby klimatiserte opphold til f.eks. personale.

Indledning

Tema C skal beskrive hvordan en bygningstransformasjon kan foregå og skal ses i tæt sammenheng med fredningsbestemmelsernes handlingsrom.

Rådgivergruppens tilgang til oppgaven har vært en realistisk og realiserbar utnyttelse av de fredede bygninger - i det omfang en utnyttelse er mulig. Fredningen av bygninger og tilhørende procesudstyr gjør en transformasjon av bygningerne overordentlig vanskelig, herunder blot at bringe bygningerne opp på tidssvarende bygningsmessig og klimatisk nivå.

Den mest omfattende bygningstransformasjon sker i bygning 113 råcyanamidsilo. Her foreslås et isklatrecenter av internasjonalt format. Til anlægget hører naturligvis omfattende tekniske funksjoner og installasjoner, som dermed skal indpasses i et fredet bygningskompleks. Bygning 113 rommer en underetage og en mindre tilbygning der i et nærmere studie av klatrecentrets utformning kan bringes i spil.

Områdets øvrige bygninger skal renoveres løbende for ikke at forfalde. Dette arbejde er allerede i gang, finansieret av RA, og dele av områdets bygninger fremstår allerede nu attraktive og imødekommende. Der udestår dog stadig et vældigt arbejde med at udbrede "sår" efter den omfattende nedrivning der er foregået i området. Lindehuset og Skalltaket fremstår idag nænsomt renoveret og velfungerende uden at være bragt opp på et tidssvarende klimatisert og komfortmæssigt nivå. Begge er gode eksempler på hvordan en nænsom renovering kan ændre karakteren av et område og gøre bygningen anvendelig og indbydende og stadig fremstå autentisk og oprindelig.

142

lyd og lys

del av visningscenter, Dv'n 3

325 Franc Caro owner

Bygg 106

TEMA B: Utvikling og bruk av områdets bygninger og konstruksjoner

trapp til Franc

glassvegg

CYANAMIDEN

Bygg 105

glassvegg

del av kulturhus

mødebox/
filmvisning

verksteder,
klargjøring

depot

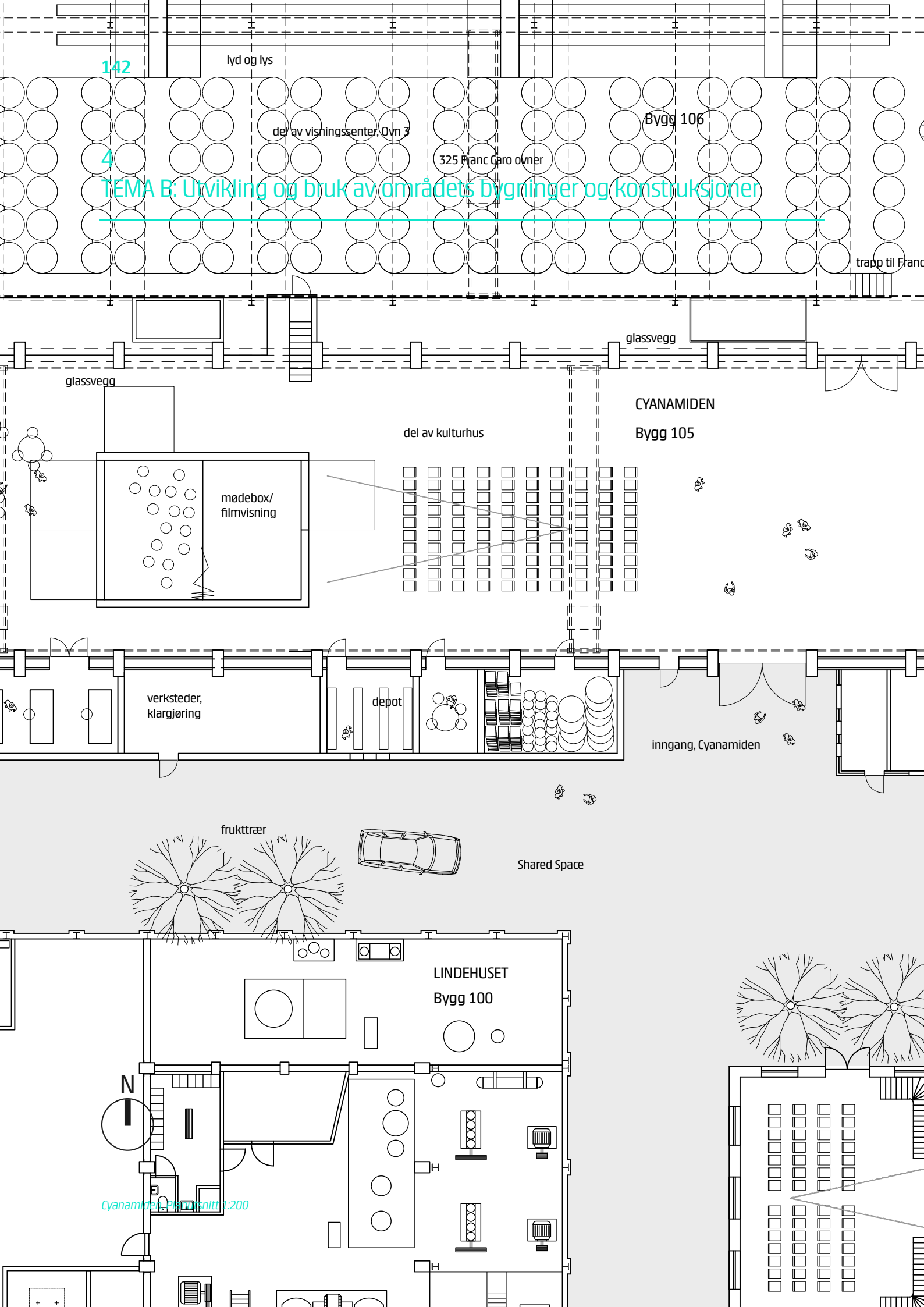
inngang, Cyanamiden

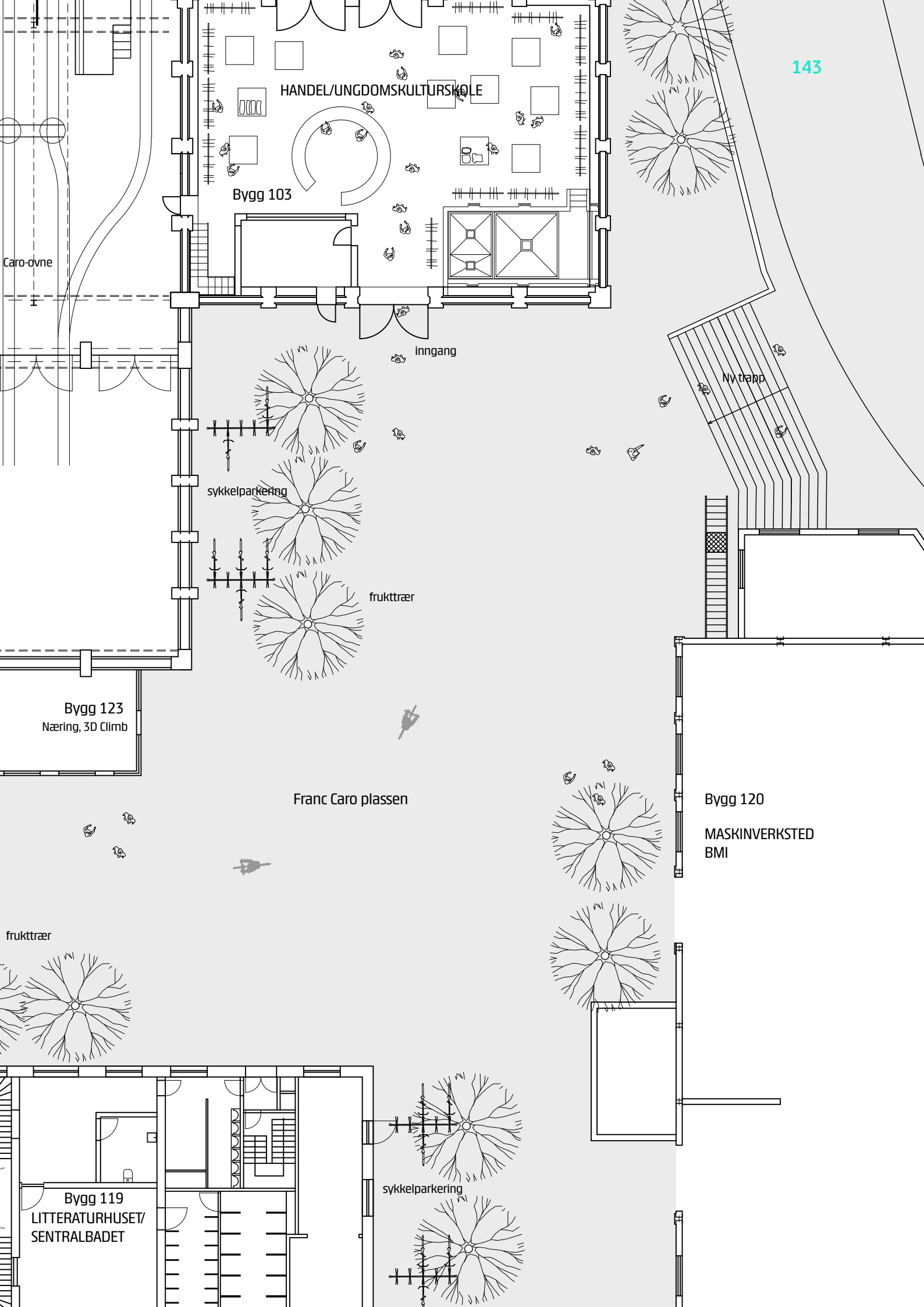
frukttrær

Shared Space

LINDEHUSET
Bygg 100

Cyanamiden, Planvisning 1:200

HANDEL/UNGDOMSKULTURSKOLE

Bygg 103

inngang

sykkelparkering

frukttrær

Ny trapp

Bygg 123
Næring, 3D Climb

Franc Caro plassen

Bygg 120

MASKINVERKSTED
BMI

frukttrær

sykkelparkering

Bygg 119
LITTERATURHUSET/
SENTRALBADET

5

TEMA C: Fredningsobjektene tekniske tilstand

5.1 INDLEDNING

Tema C skal beskrive hvordan en bygningstransformasjon kan foretas og skal sees i tett sammenheng med fredningsbestemmelsenenes handlingsrom.

Konsulentene vinkling på oppgaven har vært å se på en realistisk og realiserbar utnyttelse av de fredede bygningene, i den grad utnyttelse er mulig. Fredningen av bygningene og tilhørende prosessutstyr gjør en transformasjon til ny bruk svært utfordrende både teknisk, økonomisk og arkitektonisk. Det er en utfordring bare å få byggene opp på et sikkerhets- og konstruksjonsmessig nivå som tilfredstiller dagens krav.

Sammen med konklusjonen om at de fredede bygningene skal fremstå som fyrtårn i området, og at arealtilgangen i området er tilstrekkelig for Odda til fremtidig sentrumsutvikling, gjør at denne tematikken er mindre aktuell da byggene er tenkt sikret og oppgradert, men i mindre grad til spesifikk eksklusiv bruk som krever vesentlig transformasjon av bygningsmassen. Dette gjør at en kanskje går mindre inn i disse problemstillingene enn det intensjonen var ved definering av arbeidsoppgaven.

Unntaket i mulighetsstudien er bygning 113 Råcyanamidsiloen, og ett scenario for et visningssenter som kommer i direkte nærføring med Ovn III. For skalltaket ligger konklusjonen i at den potensielle bruken er mest verdifull gjennom å beholde det store rommet som er der og at det dermed ikke bør pågå noen endring av bygget der. For importkaia er det ikke foreslått ny selvstendig bruk.

Den mest omfattende transformasjonen skjer i bygning 113 Råcyanamidsiloen. Her blir det foreslått å satse på et klatresenter av internasjonalt format med en stor sel som isklatresenter. Dette anlegget vil kreve vesentlig med tekniske funksjoner som skal innpasses i et fredet bygningskompleks. Fordelen er bygg 113 sine monumentale og grove dimensjoner, som sammen med underetasje og tilbygg (som ikke er fredet) vil kunne brukes til å utforme klatresenteret. En vil forvente at dette vil kunne la seg gjøre innenfor fredningens bestemmelser, og gjennom en prosess med kulturmyndighetene forventer en å kunne finne løsninger i konstruksjonene som muliggjør et slikt prosjekt.

Alle bygninger i området må pusses opp og vedlikeholdes løpende for å hindre forfall av de bygningene som ikke er i konkret bruk. Arbeidet med oppgradering av bygningene, både fredede og ikke-fredede, er allerede i gang, både med offentlige og private aktører involvert. Dette har ført til at deler av smelteverksområdet er attraktivt og innbydende. Lindehuset og Skalltaket er gode eksempler på dette, og er oppusset og utformet på en god måte både for bruk og vern uten å være oppgradert til en klimatisert og komfortmessig stand, som en eksklusiv bruk fort ville kreve. Dette er gode eksempler på det oppussingsnivå som bør være i de fredede og verneverdige byggene i området, som fint passer inn i utformingen til de oppussede byggene som er i privat bruk, der bygningene fremdeles fremstår autentiske med sitt opprinnelige uttrykk.

Kikk fra Almerket til IMportkaia - ta vare på den vakre hengebroen.

Vår vurdering av fredningens handlingsrom er ganske restriktiv. Vi mener ikke at det er rom for omfattende transformasjon, utenom de nevnte tiltak, uten at bygningenes og områdets autentisitet kompromitteres. Dette er ett viktig element i forhold til det videre arbeidet med en eventuell UNESCO-søknad, noe som bør vektlegges av aktørene i området.

Bygg 113 ligger som en forlengelse av bygg 106 og bygg 107 og er dekket med samme sagtak-konstruksjoner. Bygget består, som resten av dette komplekset, dels av åpne vegger med stålsøyler og dels teglsteinsvegger. Bygget er en del av 1912 utbyggingen. Her foregitt knusing og maling av cyanamiden før den ble lagret i siloen eller gikk videre til produksjon av dicyandiamid.

Bygning 109 er sammenbygget med flere bygninger som ikke er en del av fredningen. I forbindelse med utviklingen av området kan det være rett å fjerne enkelte av disse til fordel for nye bygg. Det kan være konstruksjoner som gjør at bygg 109 og nabobygg henger konstruksjonsmessig sammen. Alt etter hvilken utvikling en velger i området kan det være behov for å vurdere dette tema nærmere for å finne detaljløsningene som gir ønsket nybygg og eventuell rivning, samtidig som fredningsrommet og de tekniske forholdene er tatt hensyn til.

5.2 FORUTSETNINGER

Gjennomgangen bygger på tidligere rapporter, samt nylig utførte befaringer. Gjennomgangen har som mål å skulle si noe om handlingsrommet for utvikling, bruk og endringer til de fire hovedanleggene eller bygningene som de nedsatte arbeidsgruppene har fått i oppgave å se på. Disse er: Cyanamiden (arbeidsgruppe 1), Ovn III med tilhørende ovnshus (arbeidsgruppe 2), Importkai og taubane (arbeidsgruppe 3) og Skalltaket (arbeidsgruppe 4).

5.3 ODDAS OG SMELTEVERKSTOMTENS «OUTSTANDING UNIVERSAL VALUE» (OUV)

Odda og Tyssedal har stått på Riksantikvarens tentative liste sammen med Notodden og Rjukan som kandidater til teknisk industriell verdensarv siden 2009. Riksantikvaren valgte i første omgang å jobbe videre kun med Notodden og Rjukan.

Søknad om å få verdensarvstatus for Rjukan og Notodden ble sendt inn til UNESCO i januar 2014. Dersom dette blir en realitet skal Odda og Tyssedal etter planen nomineres som utvidelse av verdensarvområdet i 2016.

I dette oppdraget for Riksantikvaren med mulighetsstudie for utnyttelse av smelteverkstomten i Odda, er spørsmålet om verdensarvstatus ikke et punkt som skal være sentralt. Mulighetsstudiet skal vise muligheter uavhengig av denne prosessen. Etter oppstartsmøte i Odda i januar 2014 fremkommer det at det likevel kan være nyttig å ta visse aspekter ved en eventuell verdensarvprosess med inn i arbeidet med mulighetsstudiet.

Både Fylkeskonservatoren i Hordaland og Odda kommune understreket i møtet at det var viktig at forslagene til løsninger og muligheter i studiet ikke gjorde et eventuelt arbeid med verdensarvstatusen mindre aktuell.

Sentralt i arbeidet med nominasjonsprosessen for verdensarv er definisjonen av stedets unike universelle verdi (OUV). Denne baserer seg både på stedets historie, stedets funksjon og dets betydning, både nasjonalt og internasjonalt. Sammen med objektene grad av autentisitet eller ekthet, og stedets helhet eller sammenheng, danner den universelle verdien grunnlaget for opptak på verdensarvlisten.

For å beskrive Oddas unike eller fremragende universelle verdi (OUV) tas det utgangspunkt i fredningsbestemmelsene for smelteverkstomten, samt i beskrivelsen av Notodden og Rjukans universelle verdi. Odda og Tyssedal er tenkt å inngå i en serienominasjon sammen med Notodden og Rjukan og det er derfor naturlig å tenke seg at OUV i stor grad er sammenlignbar. Et viktig dokument for å forstå verdigrunnlaget for søknaden om verdensarvstatus for de fire norske industriarvstedene er «Temming av fossene», en rapport utarbeidet i 2010 på oppdrag for Riksantikvaren av de to ekspertene på verdensarv og industriminne, Axel Föhl og Rolf Höhmann. I et mulighetsstudie utført for Riksantikvaren i 2013 av det tyske firmaet «Büro für Industriearchäologie» sammen med «Planinghaus architekten bda», er det også gitt en beskrivelse av Oddas OUV.

5

TEMA C: Fredningsobjektene tekniske tilstand

Denne er i følge Fylkeskonservatoren i tråd med Fylkeskonservatoren i Hordalands faglige vurderinger.

I fredningsdokumentets formålsbeskrivelse ser vi at smelteverkstomtens verdi først og fremst knytter seg til selve prosessen fra råstoff til ferdig produkt, - de teknologihistoriske verdiene. Ovnene og produksjonsutstyret står derfor som sentrale elementer i fredningen. Bygningene som huser det teknologiske utstyret er imidlertid også del av fredningen og står som eksempler på de arkitekturhistoriske verdiene knyttet til industrihistorien, samtidig som de monumentale byggene er viktige for den visuelle effekten på resten av bybildet.

I søknaden for opptak på verdensarvlisten for Notodden og Rjukan, blir både kraftstasjonene, fabrikkene, transportsystemet og den tilhørende bebyggelsestrukturen («company town») fremhevet. Disse er viktige for forståelsen av hvordan byene er unike representanter for hvordan innovasjon, kapital og menneskets kreative krefter skapte en revolusjonerende ny industriell teknologi og formet en fundamentalt ny virkelighet på begynnelsen av det 20. århundre.

Notodden og Rjukan blir fremmet som verdensarv basert på to av de grunnleggende kriteriene for OUV:

ii): to exhibit an important interchange of human values, over a span of time or within a cultural area of the world, on developments in technology.

iv): to be an outstanding example of a type of building, architectural or technological ensemble or landscape which illustrates (a) significant stage(s) in human history.

I mulighetsstudiet utført av de to tyske firmaene i 2013 blir også kriteriet i) framhevet som mulig grunnlag for opptak av Odda på verdensarvlisten:

i): represent a masterpiece of human creative genius

Både i rapporten «Temming av fossene» av de to verdensarvexpertene og i den tyske mulighetsstudien for utvikling av smelteverkstomten og Odda, blir Karbid Ovn III

og Cyanamidovnanlegget med de 325 ovnene fremhevet som de absolutt viktigste og sentrale objektene for en verdensarvsøknad. Autentisiteten for disse to anleggene blir derfor spesielt viktig å ivareta. Skalltaket og Importkaia med siloer og kabelbane er viktige deler av anlegget og produksjonslinjen, men her kan man tenke seg litt mer fleksibilitet i forhold til ny bruk og endringer. I rapporten «Temming av fossene» står det blant annet: « Det store taket kan enkelt brukes til andre formål ettersom arealet som tidligere var fylt med råstoff, kan brukes til et lavere bygg uten at denne storslåtte, åpne konstruksjonen endrer karakter alt for mye»

Med utgangspunkt i søknadsprosessen for opptak på verdensarvlisten for Notodden og Rjukan ser vi at i tillegg til selve kraftstasjonen og fabrikkanlegget er også infrastruktur og tilhørende bebyggelse viktig for industrianleggets betydning. Det må derfor antas at dette vil være et viktig punkt også i Odda og Tyssedal. Mens industrianleggene i innlandet øst på fikk utbygd to toglinjesystemer, foregikk kommunikasjonen med verden i Hardanger med båt. Kaianlegg, taubane (mellom importkai og lager/produksjon), og toganlegg (mellom produksjonssted og eksportkai), er viktige elementer som bør synliggjøres eller bevares. Skal togbane og skinner som er borte i dag reetableres? Det viktige må være å tilrettelegge for en forståelse av produksjonslinjen. Det kan være viktig for helheten å gi en forståelse av hvordan produktene ble fraktet fra produksjonssted til eksportkaia. Eksportkaia blir derfor også en viktig brikke i dette bildet.

5.4 OPPSUMMERING/KONKLUSJON

Oddas OUV er basert på teknologien bak produksjonen av karbid og cyanamid og ovnene som vitner om dette; trefaseovn III og cyanamidovnsanlegget. Begge står sentralt i smelteverkets produksjonslinje og vitner om den vannkraftbaserte kjemiske industrien i Norge og Europa på begynnelsen av det 20. århundre. Ovnsanleggene med tilhørende utstyr og vernebygg må bevares så autentisk som mulig for å opprettholde anleggets unike karakter. Dette kan sette betydelige begrensninger både på ny bruk og fysiske endringer.

I tillegg til autentisiteten i anlegget er den såkalte integriteten også viktig. Det vil si anleggets forhold til helheten. Her vil vi anta det kan være viktig å ta hensyn til hvordan selve anlegget har forholdt seg til omgivelsen før produksjonen ble stoppet. Man må få til en integrering av industriområdet mot resten av byen samtidig som forståelsen av at dette var et lukket anlegg – og adskilt fra resten av bebyggelsen, opprettholdes.

Ved tiltak i og ved verdensarvsteder må både visuelle, fysiske og strukturelle endringer vurderes opp mot den beskrevne verdien. (ICOMOS – en av de rådgivende organisasjonene til UNESCO i verdensarvspørsmål, har utarbeidet en mal for konsekvensanalyse). Denne vil det kunne bli aktuelt å benytte i videre formell planlegging i Odda.

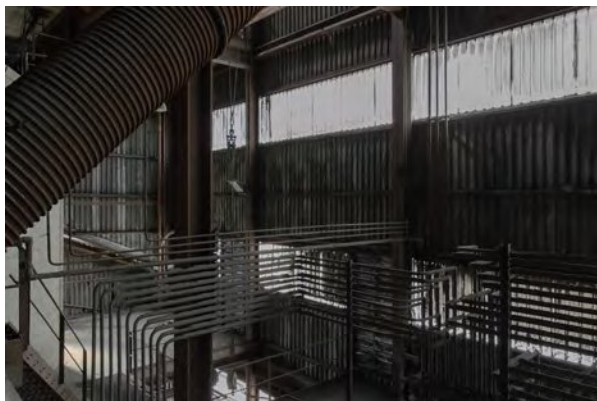
5.5 GJENNOMGANG AV DE FREDETE BYGNINGER

Trefaseovn III (70)

Fakta om bygget: Bygget er oppført i 1977 i 5 etasjer, og med ca. 1300 m² areal. Bygget er en uisolert stålkonstruksjon med stålplatekledning. Etasjeskiller i betong, stål og gitterrister. Taket har en usymmetrisk basilikaform tekket med stålplater og med gitteråpninger for lufting.

Bygget huser det som har vært verdens største reduksjonsovn for metallurgisk prosess mellom kalk og koks for å produsere karbid.

Bygg som hadde forbindelser til Ovn III, knyttet til behandling av råstoffene før selve

Interiør fra bygg. 70, Ovn 3. Bygget rommer et fasinerende virvar av tekniske systemer

reduksjonsprosessen og etterbehandling av karbiden, er i dag revet. Bygget står dermed mye mer åpent enn det har gjort opprinnelig. Mye av utstyret knyttet til prosess og produksjon inne i bygget er bevart.

Kulturhistorisk verdi: Bygget, ovnen og utstyret har svært stor teknologihistorisk verdi både nasjonalt og internasjonalt. Byggets volum og plassering har svært stor fortellende verdi, samt symbolsk- og identitetsskapende verdi.

Noe utstyr er fjernet men autentisiteten inne i bygget med ovn og tilhørende utstyr er stor. Området rundt bygget er endret ved at flere bygg er revet. Disse byggene lå tett inntil Ovnshus III og funksjonen hadde sammenheng med produksjonslinjen. Byggets og ovnenes integritet er dermed noe redusert.

Ovnen er av unik type både nasjonalt og internasjonalt og viser at Norge har vært i spissen for denne teknologien på verdensbasis. Ovnen er et sentralt element i vurderingen av Odda smelteverks «Outstanding Universal Value»

Teknisk tilstand: Bygget står relativt godt, men har i følge A.L. Høyers tekniske tilstandsrapport fra 2011 noen kritiske punkt i bærende konstruksjoner. Dette gjelder først og fremst knutepunktene i stålbæresystemet. Stålkonstruksjonen skal ha vært utsatt for «krypstrøm» og er sannsynligvis svekket i bolte- og nagleforbindelsene. Svært høy varme spesielt i nederste etasje har ført til skader på betongen. Skadene eller svekkingen av bæreevne er imidlertid mulig å utbedre. Ytterveggene består hovedsakelig av sekundær stålkonstruksjon kledd utvendig med korrugerte metallplater og plastplater for innslipp av lys. Platekledningen er stort sett intakte, men nye plater er satt opp der tilstøtende ovner tidligere befant seg. A.L. Høyer anbefaler at løse plater festes og ødelagte plater skiftes ut. Utvendig heissjakt av betong er skadet, men kan repareres og bør sikres.

Yttertaket er båret av stålbjelker og tekket med korrugerte metallplater. Manglende møne og gesimsbeslag er observert. Viktig for ovnen at det ikke lekker inn vann så dette bør utbedres. Innvendige vegger i betong er ikke bærende.

5

TEMA C: Fredningsobjektene tekniske tilstand

Arbeidsgruppene forslag til tiltak og bygningenes handlingsrom. Arbeidsgruppe 2 har sett på Ovn III med tilhørende ovnshus. De foreslår følgende:

- Visningssenter
- Rehabilitering av Ovn III med tilhørende ovnshus mest mulig autentisk.
- Rehabilitering av heis
- Legge til rette for utsiktstårn, møteplass, serveringssted øverst i bygget

Kommentarer til forslagene: Disse forslagene bør i stor grad være forenlige både med fredningsvedtak og en eventuell UNESCO søknad. Serveringssted på toppen kan imidlertid by på utfordringer i forhold til nødvendige installasjoner og krav til hygiene osv.

På befaring og workshop ble det i tillegg ytret ønske om å åpne opp fasadene slik at ovnen blir mer synlig fra veien. Dette vil innebære endring i kledningsmateriale. Ut fra påstanden om at det er selve ovnen og teknologien og ikke vernebygget rundt som er sentral i fredningen, og ut fra punkt 2 i fredningsbestemmelsene, kan det være mulig å gjøre tilpasninger til ny bruk så framtidig dette ikke i vesentlig grad reduserer kunnskapsverdien og tar hensyn til opplevelsesverdiene. En åpning av fasaden mot veien, i f.eks én etasje for å gi innblikk på ovnen, vil sannsynligvis falle innenfor det som er mulig. Kunnskapsverdien vil kanskje øke og opplevelsesverdien vil bli større.

Byggets konstruksjon med stålrammeverk og platekledning gir mulighet for bruk av ulike kledningstyper. Det skal etter sigende (riksantikvar/kommunen?) være vanskelig å finne den opprinnelige typen plate i dag, men tilsvarende plater kan brukes. Det bør etterstrebes et ryddig og enhetlig preg, men gjerne markering av hvor tidligere ovner befant seg.

Åpning av hele fasaden mot veien vil nok oppleves som en for stor endring av strukturen i forhold til opprinnelig uttrykk av den definerte formen og monumentaliteten.

Heisen er i følge den tekniske rapporten i dårlig stand, men det vil sannsynligvis ikke være et stort problem å oppgradere denne både når det gjelder funksjon og sikkerhet.

Det vil eventuelt også kunne være mulig å bygge nye bygg tilpasset Ovn III med henblikk på tidligere strukturer som lå her. Disse ville kunne romme nødvendige servicetilbud i forhold til etablering av et visningssenter.

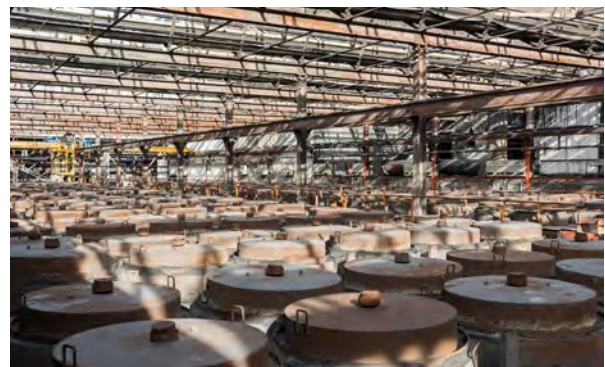
Ovn III mer monumental nå enn da Ovn I og II stod inntil. Skalltaket syntes ikke fra Veggen ved Rådhuset.

Cyanamiden (105, 106, 107, 108, 109, 113)

Cyanamid fabrikken ligger på smelteverkstomtens nordlige del og består av flere bygg. I denne gjennomgangen er kun de mest sentrale bygningsdelene tatt med. Lindehuset, der produksjon av nitrogen til cyanamidprosessen foregikk, er i denne sammenhengen ikke tatt med. Lindehuset er allerede under utvikling og har blitt tatt i bruk til scene for ulike typer kulturaktiviteter. Byggene 103 og 104 er ikke fredet og er i flere sammenhenger tenkt revet, men mulighetsstudiet anbefaler at bygningene bevares og rehabiliteres, da det her er gode muligheter for utvikling hvor fredningen ikke stiller begrensninger - som nevnt tidligere kan de ikke-fredede bygningene være viktige katalysatorer for områdets utvikling.

Fakta om bygget:

Bygg 105: Lagerhus cyan (ovnshus I) Bygget er på 1180 m² i én høy etasje (6.5 m under takstol) og bygget i 1907 som et av de første store byggene på tomten der de første cyanamidovnene var plassert. Det langstrakte, åpne volumet ble brukt til lagerhall etter at ovnene ble flyttet til de nye hallene fra 1912, øst for dette.

Interiør fra bygg. 106 der 325 Franc Caro ovner står. Renovering av taket har begynt.

Konstruksjonen er av armerte betongsøyler og utmurede vegger i tegl. Synlig konstruksjon som bånd i fasaden. Bygget har saltak med takoppbygg i basilikaform med overlysvinduer. Takstoler i stål, takplankene i tre er tekking med bølgeplater. Store liggende vinduer øverst på langveggen mot vest. Her befinner det seg også to mindre tilbygg. Veggen mot øst ble fjernet da bygg 106 med ovn II og III ble bygget i 1912. Traverskraner og tekniske tavler er bevart innvendig.

Bygg 106: Ovnshus II og III: Bygg med stor åpen hall på over 2000 m² og med en høy etasje på 7,3m under takstol. Bygget i 1912. Har felles sagtak med kjølehuset (107) og cyanamidknuser (109) og deler av Oddakalkfabrikken i nord. Sagtaket ligger på tvers av hallene og er en stålkonstruksjon tekket med bølgeplater. Det store rommet delt av en midtrekke av støttesøyler i stål rommer de 325 cyanamidovenene som står på et platå hevet over bakkenivået.

Bygg 107: Kjølehus: Innebygd gang mellom selve ovnshallene og papirlaget i øst der cyanamiden ble kjølt ned før den ble knust og malt. Byggeår 1912, samtidig som cyanamidovnhus II og III. Bygget deler sagtak med bygg 106, men har lavere himling innvendig båret av ståldragere. Skinnegangene for transport av tomme og fulle retorter, synliggjør logistikken i produksjonslinjen.

Bygg 108: Papirlager: Bygget ligger på østre side av cyanamidlageret og deler vegg med kjølehuset. Bygget i 1912. Bygget har pulttak som lener seg mot langveggen av sagtak-komplekset. Bygget er cyanamiden sin fasade mot øst og har samme dekorative skjema med synlige dragerkonstruksjoner i armert betong utmurt med tegl.

Bygg 109: Cyanamidknuser: Bygget ligger som en forlengelse av bygg 106 og bygg 107 og er dekket med samme sagtak-konstruksjoner. Bygget består som resten av dette komplekset av dels åpne vegger med stålsøyler og dels teglsteinsvegger. Bygget som del av 1912 utbyggingen. Her foregikk knusing og maling av cyanamiden før den ble lagret i siloen eller gikk videre til produksjon av dicyandiamid.

Bygning 109 er sammensatt med flere bygninger som ikke er fredet. I forbindelse med utvikling

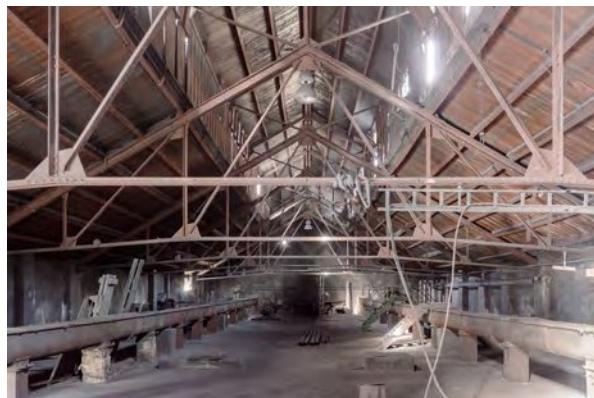
av området kan det vise seg relevant å nedrive disse bygninger til fordel for nybyggeri. Det kan være konstruktive sammenhenger mellom de ikke fredede bygninger og bygn. 109 som skal undersøkes grundig før en evt. nedrivning igangsettes.

Bygg 113: Råcyanamidsilo

Den monumentale silobygningen fra 1907 framstår som et signalbygg i området, spesielt sett fra nord og vest. I vest lå tidligere en litt nyere silo (1915-17). Den totale høyden er 22 meter. Selve silodelen er i armert betong, mens topphuset har sjelettkonstruksjon med tegl. Silocellen er et stort rom med tykke vegger som skrår inn nederst mot tappeetasjen under.

Bygget har saltak med takoppbygg i basilikaform med overlys. Takkonstruksjon i stål tekket med nyere plater. Fine og tidstypiske relieff i fasadene og takkete relieffbånd på langsiden oppunder mønet. Relieffene var opprinnelig framhevet med mørkere farge. I dag helt grå. Opprinnelige kontraster i vegglivet kan kanskje åpne for nye innslag av åpninger, dersom dette utføres med store hensyn til helhetsvirkningen.

Det er først og fremst siloens ytre med dens estetiske kvaliteter og monumentale virkning som er verneverdig. Siloens indre er aldri ment å skulle vises eller oppleves fra innsiden. Dette vil tilsi at tiltak innvendig vil være mulig. Siloens konstruksjon er meget robust og vil kunne tåle inngrep i betongen med feste av bolter og liknende.

Loftsetasjen bygg. 113. Under ligger selve silorommet i nesten totalt mørke.

5

TEMA C: Fredningsobjektene tekniske tilstand

Øverste etasje er et åpent rom med glassfelt øverst. Dette vil også kunne tas i bruk på ulike måter knyttet til klatreaktivitetene, det kan deles inn i mindre enheter eller beholdes åpent. Det er viktig at glassfeltene bevares. Dersom den fredete bygningen 105 skal tas i bruk i forbindelse med klatreaktivitetene er det viktig at dette bygget beholder sin åpne karakter. Bygget kan ikke isoleres direkte, men mindre lukkede rom eller bokser, kan eventuelt tilpasses. En aktivitet som klatring vil sannsynligvis kunne tåle rom med ute/inneklima bedre enn mange andre aktiviteter. Bygning 109 ligger vegg i vegg med siloen og dekkes av samme sagtak som bygg 106 og 107. Bygget består av åpne vegger med dels stålsøyler og dels teglsteinsvegger. Innvendig maskineri er også fredet og vil legge begrensninger på bruken av rommet. Rommet er imidlertid stort og åpent mot tiliggende bygninger, og vil kunne gi muligheter for bruk som ikke er avhengig av tempererte rom.

Kulturhistorisk verdi:

Som del av Cyanamidproduksjonslinjen har byggene og ovnene stor betydning for Oddas unike internasjonale verdi (OUV). Byggene har stor verdi som del av bygningskomplekset rundt cyanamidproduksjonen. Dette gir en svært stor teknologihistorisk verdi både nasjonalt og internasjonalt. Bygg 105 har også verdi som et av de eldste byggene og har stor gjenbruksverdi både på grunn av det store åpne rommet og plasseringen med tilbygg ut mot gateløpet som dannes mellom dette bygget og Lindehuset. Sagtaket er karakteristisk og et viktig element i forhold til anleggets uttrykk og visuelle påvirkning. Taket har stor identitetsskapende verdi.

Kjølegangen er en viktig og integrert del av cyanamid anlegget, og skinnegangene er viktige for å formidle logistikken i anlegget, men er ikke like følsom i forhold til endringer.

Papirlageret er også en viktig del av cyanamidkomplekset, men alt produksjonsutstyr er fjernet. Det står noen retorter i rommet i dag, men ikke noe utstyr fra papirbehandlingen. Det samme gjelder Cyanamidknuser bygget, som er en del av bygningsmassen under sagtaket. Det meste av inventaret er sannsynligvis borte, men selve byggets autentisitet er stor og er en vesentlig del av

helheten i cyanamidprosessen.

Siloen har stor verdi som viktig del av cyanamidprosessen, og som et av de første byggene i Norge med bruk av armert betong. Siloen er viktig som et markant signalbygg med store estetiske og arkitektoniske kvaliteter. Bygget har også stor autentisitetsverdi.

Teknisk tilstand:

I rapporten fra A.L. Høyser fra 2013 fremkommer det at det er noen svakheter i de armerte betongsøylene som er bærende. Det blir imidlertid ikke foreslått noen umiddelbare tiltak, men tiltak må påregnes dersom bygget skal tas i bruk. I fasadene foreslås tiltak for å hugge ned løs puss som er en følge av frostsprengning og påføring av ny for å sikre teglveggene. Bygget bør også tettes forsvarlig.

I A.L. Høyser rapport fra 2013 er det antatt fare for lekkasjer og at deler av taktekkningen måtte skiftes ut over bygg 105. Sagtaket trengte utskifting av bølgeblekk og å få tettet de åpne gavlene. Det uttrykkes sterk bekymring for betongtaket mellom bygg 105 og 106. Dette har vært utsatt for sterk varme og dette har gått ut over betongkvaliteten. Dette arbeidet er nå i gang. Taket på bygg 105 blir det nå skiftet papp og plater på, takstoler blir forsterket og vinduer blir restaurerte. Sagtaket får nye plater og nye takåser, men hovedbæringen blir ikke forsterket. Byggene blir tette og bygg 105 sikret for allmenn bruk.

Arbeidsgruppenes forslag til tiltak og bygningenes handlingsrom:

Arbeidsgruppe 1 så på cyanamidkomplekset og ønsker at mulighetsstudiet skal vurdere muligheten for å tilrettelegge for:

- annen næringsbruk og aktivitetspark
- aktiviteter for barn og unge
- skatepark
- klatrevegger
- aktivitetshall

Kommentarer til forslagene:

På grunn av bygningenes kulturminneverdi, størrelse og åpenhet i taket med utlufting som var nødvendig på grunn av den høye varmeutviklingen ved produksjonen, og på grunn av de mange viktige Frank Caro ovnene, er bruken av disse byggene begrenset. Det vil ikke være mulig å dele disse

store rommene inn i vesentlig mindre faste enheter som endrer opplevelsen av rommene eller som krever en vesentlig endring i rommenes klima. Arbeidsgruppens forslag innebærer imidlertid tiltak som ser ut til å la seg tilpasse dette. Aktivitetshall tilrettelagt med skateramper og klatrevegger vil ikke kreve store inngrep i selve konstruksjonen og vil kunne tåle svingninger i temperatur etter årstid. Nesten som et ute/inne areal. Ovnshallene, der de 325 ovnene står, er spesielt følsom for endringer og bør bevares i stor grad uten ny arealutnyttelse.

Det bør ses på muligheten for en avstenging mellom bygg 105 og 106 med f.eks glassvegg for å bevare selve ovnene og ovnshallene mest mulig autentisk. Bygg 103 og 104 er i flere sammenhenger forutsatt revet. Dersom disse byggene bevares og tilbakestilles fasademessig, vil de kunne gi prosjektet mulighet til å gjøre ideen om handel og næring i småbyggene rundt cyanamiden ennå bedre. Disse byggene er ikke fredet og vil kunne tilpasses ny bruk i større grad enn de som er del av fredingen. Større fleksibilitet, samtidig som man bevarer viktige bygg i stedet for å bygge nye?

Skalltaket med tilhørende bygg(54, 55, 56)

Komplekset består av selve skalltaket og de tilhørende knuse- og omlastningsstasjonene.

Fakta om bygget:

Bygningene er fra årene 1955-56 og ligger lengst sør på smelteverkstomten. Anlegget er i ubehandlet armert betong.

Det store skalltaket som kun er 8cm tykt (bygg 54) er konstruert med støpte hoveddragere og mellomliggende sekundære dragere. Taket bæres av høye søyler (15 meter til gesims) og står på et betonggulv. Under gulvet er det kulverter for transport i lengderetningen og under skalltaket er det transportbånd, gangbro og taubane. Alle funksjoner knyttet til lageret er trukket ut til sidene eller henger oppe i høyden, slik at rommet under skalltaket er mest mulig åpent. I nord ligger mottak for taubanen som kommer fra importkaia. Bygget har innvendig trapp fra bakkeplan til gangbro.

I sør ligger byggene for knusing og omlasting av råstoffene (bygg 55 og 56). Disse byggene inngår som en viktig del av konstruksjonen, først og fremst produksjonsmessig, men også estetisk.

Kulturhistorisk verdi:

Byggene er sentrale i forståelsen av virksomheten ved smelteverket, samtidig som de representerer et viktig bidrag for norsk ingeniørkunst. De estetiske kvalitetene er også betydelige og viser norsk industriarkitektur fra 1950-tallet. Byggene er viktige for opplevelsen av smelteverkets skala i forhold til resten av byen.

Teknisk tilstand: I rapporten til A.L. Høyer fra 2013 fremkommer bekymring for at karbonatisering i betongen har nådd inn til armeringen, men det blir ikke foreslått akutte tiltak. Når det gjelder vinduer og dører blir det foreslått tiltak som innsetting av nye glass og sikring av dører for å hindre uvedkommende tilgang til bygget som har mange farlige åpninger og usikrede plataer. Selve skalltaket er tekket med asfaltapp. Denne har vært utett og er skiftet, arbeidet er utført som en del av det nylig utførte restaureringsarbeidet)

Arbeidsgruppenes forslag til tiltak og bygningenes handlingsrom:

Arbeidsgruppe 4 har meldt inn tre aktuelle tiltak for aktiviteter i Skalltaket:

- Badeland
- Hotell
- Barnehage
- I tillegg foreslås aktiviteter som kan inngå i den nordlige delen av skalltaket
- Scene med tilhørende utstyr for konserter og festivaler mm.
- Ulike idrettsaktiviteter (BMX sykler, skatepark, kunstis)

Klikk fra Skalltaket mod Ovn 3

Arbeidsgruppen anbefaler å se videre på forslaget om kjøpesenter på arealet mellom Røldalsvegen og Skalltaket, og fremhever at det er viktig å se Skalltaket og områdene rundt som en helhet.

Kommentarer til forslagene:

Skalltaket er et stort åpent rom som tidligere ble fylt med hauger av kalkstein under påvente av videre prosess. Hvor mye masse og hvor mye rom som var under skalltaket var altså variabelt og fleksibelt. Dette er noe som bør videreføres. Man har blant annet sett på mulighetene for å «tette igjen» deler av rommet med f.eks svømmehall eller barnehage. For at dette ikke skal komme i konflikt med opplevelsesverdien og med kunnskapsverdien vil dette kreve at rommet bare delvis blir bygget igjen. Ikke mer enn 1/3 bør fylles med faste bygningskropper. Disse bør uansett ikke fylle hele rommet blant annet på grunn av hensyn til transportapparatet oppunder skalltaket som er en viktig del av fredningen. Med hensyn til plassering av barnehage i området kan området vest for skalltaket evt. brukes. Faremomentet på stedet vil sannsynligvis fortsette å være stort. Kanskje andre steder på smelteverkstomten som er bedre egnet?

På tomten vest for skalltaket sto det tidligere store bygg og installasjoner som gjorde at skalltaket var skjult i stor grad sett fra vest og fra byen ellers. Nye bygg i dette området kan derfor tillates ut fra kulturminnehensyn. Grønt på området. Positivt for miljøet – men ikke i tråd med kulturminnehensyn.

Importkai og taubane (5, 9, 12 og 13)

Anlegget består av siloer og lastestasjon for taubanen, samt kai. Det er kun den østre delen av bygget på kaien som er fredet.

Fakta om bygget:

Kalksteinsiloene er fra årene 1949-1956 og er i armert betong. Bygget har i hovedsak betongvegger og -dekker, samt innvendig betongsøyler. Siloene, som er integrerte deler av bygget, er også i betong. Selve kaien er fra 1956 og er en plattning i armert betong som ligger på dragere som igjen hviler på påler av tre. Taubanen fra 1956/57 består av betongmaster, kabler og vagger. Driften var stort sett automatisk. Bygning 12 er en beskyttelsesbro

over Riksveien og er også fra 1956 og i armert betong. Råvarene som ble importert var kalkstein, petroleumskoks og metallurgisk koks.

Kulturhistorisk verdi:

Kaien med kalksteinsiloen og taubaneanlegget representerer starten på produksjonslinjen og er viktig for forståelsen av hele logistikken. Anlegget har stor historiefortellende verdi og identitetsverdi og bidrar til anleggets integritet, både visuelt, emosjonelt og lydmessig.

Teknisk tilstand:

Bygningen står i dag åpen og rester etter råstoffer finnes fremdeles i bygget. Maskineriet er i stor grad intakt men er utsatt for hærverk. Den armerte betongen i dragere og vegger har sprekker og setningsskader. Vinduene har stålrammer som viser korrosjonsskader og mange ruter er knust. Papptekking på taket er i dårlig forfatning. Siloene er åpne og vann renner rett ned i bygningen. Generelt framstår bygget som i relativt dårlig stand. Kablene i taubanen er visstnok dårlige (kilde: kjentfolk på området) og bør fjernes. Vernebroen har noen korrosjonsskader og skadeutviklingen bør holdes under kontroll. Trær og andre vekster bør fjernes.

Arbeidsgruppens forslag til tiltak og bygningenes handlingsrom:

Arbeidsgruppe 3 så på muligheter for importkai og taubane:

Taklandskap på Importkai, bygg. 9

- Småbåthavn inkl. noe vinteropplag.
- Park på Søndre Neset, med gangbru fra Almerket. Grøntområde mot eksisterende boliger.
- Gjenbruk av eksisterende bygningsmasse lagring av småbåter/veteranbil/veteranbåt
- Leilighetskompleks
- Liten kafé
- Fri offentlig tilgang til kaiområdet og parken.

Kommentarer til forslagene:

Det store spørsmålet her vil være om det er mulig å rive den delen av anlegget som ikke er fredet. Ut fra kulturhistoriske hensyn er det å anta at dette kan være en mulighet, men at kravet til nybygg vil bli nøye spesifisert både i forhold til form, volum, bruk og arkitektonisk uttrykk. Dersom man velger å bevare eksisterende bygningsmasse vil det være mulig å foreta innvendige justeringer uten at dette kommer i konflikt med viktige kulturhistoriske føringer. Større utnyttning av høyden vil derimot sannsynligvis være en uønsket situasjon på grunn av den synlige plasseringen ved fjorden.

Det er viktig at området ikke blir lukket. Ved utnyttelse til bolig bør utnyttelsen til dette være relativt lav og i kombinasjon med annen offentlig bruk eller næringsrelaterte aktiviteter; galleri, kafé osv.

Området bør bevare sitt industrielle preg, selv om man videreutvikler grønt draget og mulighetene for dette som elven gir.

5.6 OVERORDNETE FØRINGER

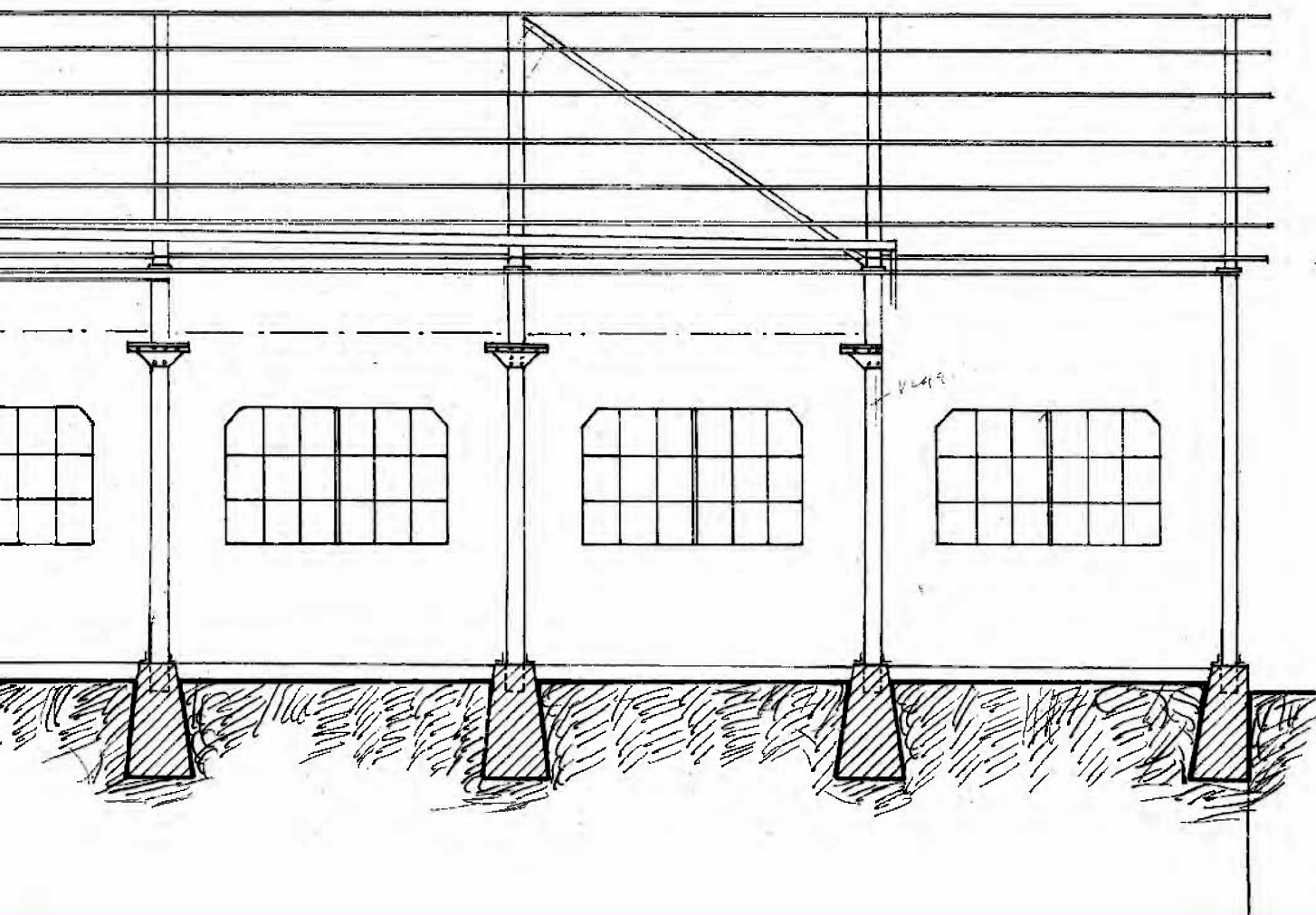
Karbid Ovn III og ovnshusene ved cyanamiden må bevares så autentisk som mulig. Store begrensninger på bruk.

- Stoppe videre riving og sikre skadete bygg og installasjoner.
- Sikre lesbarheten i anlegget. Barrierer må unngås.
- Områdets integritet - åpent/lukket område
- Bevaring av transportsystem (internt/eksternt)
- Bevare mangfold og tidsdybde

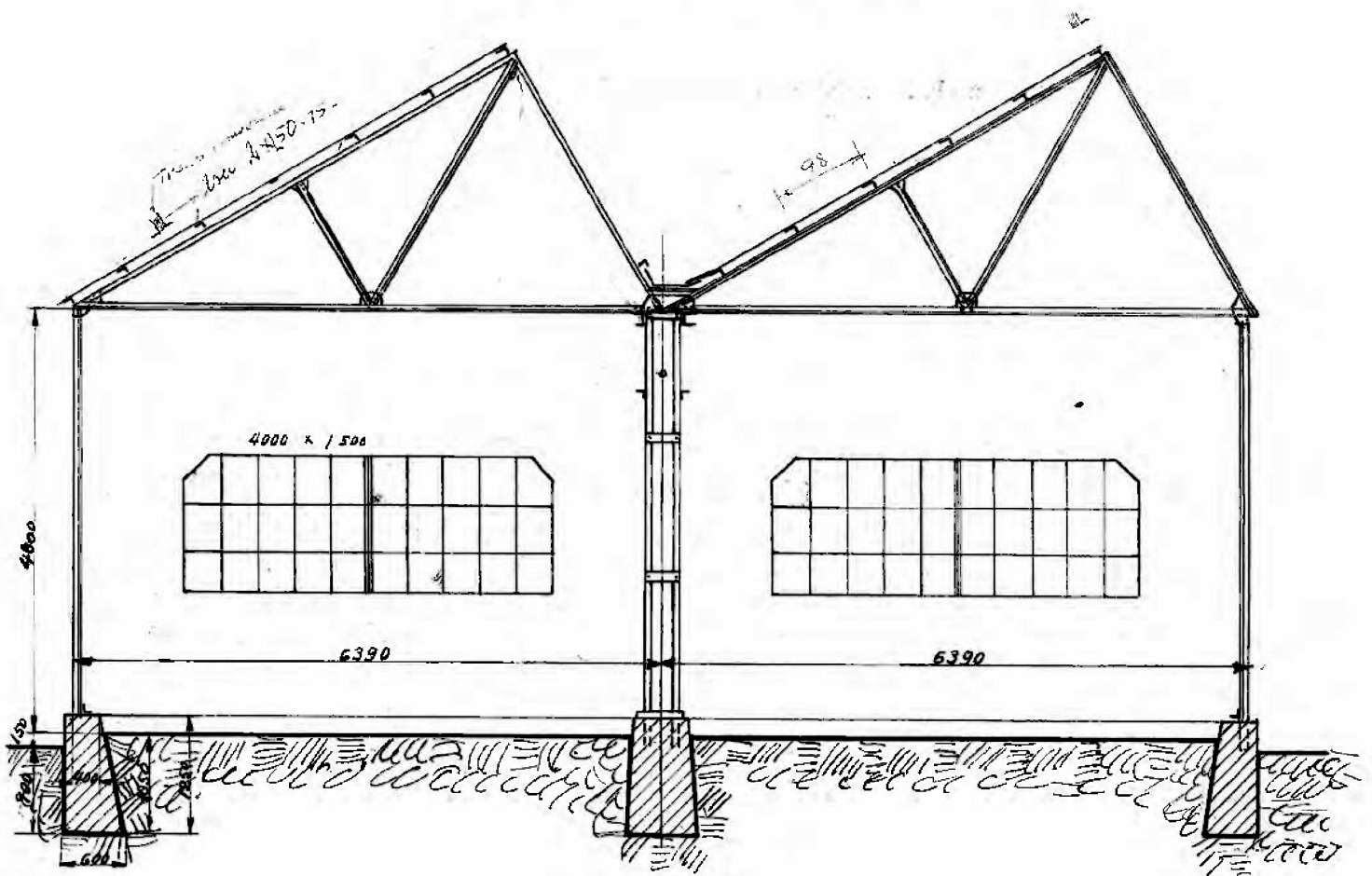

Mørket i Råcyanamidsiloen, bygg. 113

Konklusjon

Tagstole efter tegn. no. A 178.

6.1 RÅDGIVERGRUPPENS ANBEFALING

Rapporten har i de foregående avsnitt belyst en rekke temaer som er helt grunnleggende i forhold til utviklingen av smelteverket samt den fremtidige bruk av området, fredede og eksisterende bygninger.

På bakgrunn av rapportens visjon, forskjellige temaer og arbeidet med scenariene er det Rådgivergruppens helt klare anbefaling å gjøre følgende:

- igangsette arbeidet med de mange mindre tiltakene som er formulert under avsnitt 2: visjon og stedsbundne potensialer, og eksemplifisert, beskrevet og utfoldet i avsnitt 3 under scenario 0 og 3.
- at arbeidet med utviklingen av området organiseres med en (ekstern) prosjektleder. Husk at områdets utvikling allerede er i gang.
- å tilrettelegge en revidert reguleringsplan som tydelig viser intensjonene med området og på samme tid er robust, langsiktig og fleksibel, og underbygger områdets spesielle karakter og bymessighet.
- å utvikle de foreslåtte fyrtårnene i området, med fokus på å skape en regional attraksjon som understøtter attraksjonene i området/regionen
- at ytterligere nedrivning unngås, og erstattes av en skånsom og karaktergivende renovering av bygninger og mellomrom
- at fremtidig bruk av fredede bygninger skjer uten å kompromittere områdets autensitet og integritet.

Riktig forvaltet kan området fremover igjen bli en identitetsbærende del av byen som kan være med til å fremtidssikre Odde by og kommune som en av regionens viktigste byer.

6.2 BILAGSOVERSIGT

Bilagsdel foreligger digitalt. Bilag 1-4 er på dansk, bilag 5 er på norsk.

- Bilag 1_Vision og stedsbundne potentialer
- Bilag 2_Genanvendelsesstrategi
- Bilag 3_Mental omdannelse
- Bilag 4_Byanalyse
- Bilag 5_ Gjennomgang av fredete bygninger på Smelteverkstomten i Odde

Odda Smelteverk, en upolert diamant.

Odda Smelteverk, utviklingen av området er igangsat.

